

**Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk**

Academiejaar 2018 - 2019

Multi talen multi beleving

Gesprekskaartjes voor hulpverleners en meertalige gezinnen

Bachelorproef aangeboden door

Julie van der Schaaf

tot het behalen van de graad van

Bachelor in Gezinswetenschappen

Bachelorproefbegeleider: [Marianne De Boodt](#)

**Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk**

Academiejaar 2018 - 2019

Multi talen multi beleving

Gesprekskaartjes voor hulpverleners en meertalige gezinnen

Bachelorproef aangeboden door

Julie van der Schaaf

tot het behalen van de graad van

Bachelor in Gezinswetenschappen

Bachelorproefbegeleider: Marianne De Boodt

ABSTRACT BACHELORPROEF 2018 - 2019

Opleiding:	Gezinswetenschappen	
	Voornaam	Naam
Student:	Julie	van der Schaaf
Bachelorproefbegeleider	Marianne	De Boodt
Titel bachelorproef	Multi talen multi beleving Gesprekskaartjes voor hulpverleners en meertalige gezinnen	
Abstract publiceren X Ja		

Kern- / trefwoorden bachelorproef:

Meertaligheid, Taalbeleving, Superdiversiteit, Gezinsondersteuning, Gesprekskaartjes

Korte samenvatting bachelorproef:

In deze Bachelorproef onderzoek ik hoe hulpverleners meertalige gezinnen kunnen ondersteunen en inspelen op de complexiteit van dergelijke gezinnen. Meertalige gezinnen zijn niet weg te denken uit de grootstedelijke samenleving. Ook hulpverleners kunnen niet meer om deze realiteit heen. Een ruime meerderheid van de Brusselse kinderen groeit op in een meertalig gezin. In deze gezinnen spreekt minstens één persoon een andere eerste taal ('moedertaal') dan de andere gezinsleden. Meertalige gezinnen moeten beslissingen nemen over hoe ze als gezin met de verschillende talen willen omgaan.

Deze Bachelorproef vertrekt vanuit de casus van Yasmina. Yasmina is, als geboren Brusselaar, meertalig opgegroeid in een gezin waar Nederlands, Frans, Berbers en Arabisch werd gesproken. Beide ouders brachten twee talen het gezin binnen. Het talig functioneren van het gezin als geheel had ook een impact op de onderlinge relaties tussen verschillende gezinsleden. De taalomgeving, de taalsamenstelling, de taalontwikkeling en de confrontatie met de maatschappelijke normen rond taal hadden allen een invloed op verbindingen in het gezin. Nu is Yasmina zelf in verwachting van haar eerste kind en zal op haar beurt een gezin stichten dat meertalig zal functioneren.

Het veranderingsvoorstel omvat het ontwikkelen van de bespreekbaarheid van de unieke meertaligheid van het individu en het gezin als geheel. Het doel is dat het gezin verbinding en begrip ontwikkelt voor elkaars taalbeleving en voor het unieke gezinssysteem. Hiervoor is het nodig dat er wordt gereflecteerd over hoe de talen en het functioneren van het gezin worden

beleving. Wanneer er tussen ouders onderling, of tussen ouder en kind, of tussen broers en zussen een groot verschil in beleving en verwachting van de taligheid is, kan dit namelijk leiden tot spanningen, negatieve dynamieken en een verstoorde verbinding.

In eerste instantie toont de analyse van een eerste invalshoek van deze Bachelorproef hoe de cijfers er voor staan en wat dat betekent voor de Brusselse gezinnen. Een sociologische analyse van de Brusselse taalsituatie verduidelijkt hoe de taaldiversiteit is ontstaan. Er wordt kort beschreven hoe in Brussel zowel de verschillende taalgemeenschappen als de urbane meertalige samenleving als migratiestad een impact hebben op de superdiversiteit en daarmee automatisch ook op de taligheid van de Brusselse samenleving. De realiteit van deze meertaligheid staat in contrast met het eentalige denken, de *Monolingual mindset*.

De tweede invalshoek gaat dieper in op de meertalige taalontwikkeling en de manier waarop meertaligheid in de onderlinge relaties van de verschillende gezinsleden werkt. Ik heb het over het meertalige individu, de meertalige opvoeding en het meertalige functioneren. Ik beschrijf hoe talen elkaar versterken vanuit een gezamenlijke talige basis, alsook hoe emoties een invloed hebben op de taalbeleving en vice versa. Vervolgens wordt het praktisch functioneren van 'het' meertalige gezin besproken, hierbij worden er verschillende methoden zoals de *One Person One Language* (OPOL), en de *One Situation One Language* (OSOL) methode toegelicht. Ook wordt er verder ingegaan op de kwetsbare situaties die meertalige ouders en gezinnen tegenkomen en waardoor zij onzeker kunnen worden over hun (taal)opvoeding. Zij zijn kwetsbaar in de keuzes die zij als manager en coach over de taalopvoeding nemen. Meertaligen moeten zich altijd verhouden tot de eentalige blik die uitgaat van het hebben van één taal, en tot de taal hiërarchie die de status van talen in de maatschappij bepaalt.

Een derde invalshoek richt zich op de hulpverlener die zich moet verhouden tot de meertalige gezinnen. Er wordt ingegaan op aandachtspunten voor de hulpverlener alsook op bestaande informatiepunten waar zowel de hulpverlener als de meertalige ouder meer informatie kan vinden. Ook de bestaande werking van Foyer wordt belicht. Een expertisecentrum dat ook een App heeft ontwikkeld, TALES@home, een instrument waar hulpverleners mee kunnen werken.

Ik concludeer dat ouders en gezinnen gebaat zouden kunnen zijn bij een laagdrempelig instrument om tot reflectie en gesprek over hun meertalige context en beleving te komen. Aangezien ik een gebrek aan laagdrempelige instrumenten constateer op het vlak van het spreken met meertalige gezinnen ontwikkel ik een doosje met gesprekskaartjes. Dit is een instrument dat op verschillende niveaus gebruikt kan worden bij het werken met meertalige gezinnen. Deze kaartjes kunnen worden gebruikt om gezinnen/individuen te laten communiceren over hun meertaligheid. Hierbij komt de beleving van de verschillende gezinsleden over hun positie, ervaring, behoeften, verlangens, verwachtingen en dromen betreffende de meertaligheid van hun gezin en hun persoon aan de orde. De gesprekskaartjes die hiervoor zijn ontwikkeld gaan uit van een positieve benadering die de mogelijkheden, de kracht, de verbinding en de realiteit meeneemt aangezien deze niet is weg te denken uit het leven van de meertalige.

De gesprekskaartjes kunnen door verschillende soorten hulpverleners, leerkrachten, CLB-medewerkers, huisartsen, therapeuten worden gebruikt. Maar ook op zelfstandige basis kunnen gezinnen met de hulp van de kaartjes het gesprek met elkaar aangaan. De kaartjes zijn eenvoudig

in aantrekkelijk vorm gegeven. Naast een Nederlandstalige versie zijn zij ook in verschillende andere talen beschikbaar, onder andere in het Frans, Engels, Duits, Arabisch, Spaans en Chinees.

Referentielijst:

- Braun, A. & Cline, T. (2014). *Language Strategies for Trilingual Families. Parents perspectives.* Uitgeverij: Multilingual Matters, Bristol, Buffalo, Toronto.
- Chen S.H., Kennedy M. & Qing Zhou (2012). Parents' Expression and Discussion of Emotion in the Multilingual Family: Does Language Matter? *Perspectives on Psychological Science.* Volume 7, pp 365-383.
- Janssens, R. (2018). *Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4.* Uitgeverij: VUBpress.
- Orioni, M. (2017). *Het meertalige kind een eerste kennismaking.* Uitgeverij: Van Gennepe, Amsterdam.
- Van der Linden, E. & Kuiken F. (2012). *Het succes van tweetalig opvoeden. Gids voor ouders en opvoeders.* Uitgeverij: Acco, Leuven.

E-mailadres: julievanderschaaf@yahoo.com

Voorwoord

Deze bachelorproef was een hele beleving. Het lezen, zoeken en schrijven zorgde voor een waardevolle verdieping.

Al eerste gaat mijn dank uit naar Ekke Muijzers voor haar steun gedurende het gehele schrijfparcours. Haar bemoedigende woorden, scherpe redactiewerk, en enorme vertrouwen in de goede afloop hebben me keer op keer de moed gegeven om verder te doen.

Ik wil ook van harte Marianne de Boodt bedanken, mijn bachelorproefbegeleider die de lat hoog legt. Haar duidelijke deadlines en verwachtingen en de vlotte feedback zorgden er voor dat ik gemotiveerd bleef en doorwerkte.

Ik dank Camilla Cisneros voor de prachtige vormgeving van de gesprekskaartjes. Haar ontwerp heeft de gesprekskaartjes extra aantrekkelijk en toegankelijk gemaakt.

Voor de vertalingen van de gesprekskaartjes dank ik Annette & Tristan, Lisa, Mai, Sarah, Virginie en Winnie.

En last but not least, dank ik mijn eigen (meertalige) gezin. De steun van Marti maakte het mogelijk om deze opleiding te volgen in combinatie met werk en gezin. Onze dochters Flor en Alma zijn een bron van inspiratie voor deze bachelorproef en mijn weg door de opleiding Gezinswetenschappen als geheel.

Julie van der Schaaf

Inhoudstafel

Voorwoord.....	10
Inhoudstafel.....	11
Inleiding.....	14
Hoofdstuk 1 Probleemstelling.....	15
1.1 Meertaligheid? Hoezo..?	15
1.2 Wat is meertaligheid? Een definitie: of: het meertalige gezin	15
1.3 Centrale vragen	15
1.4 Schets van een concrete gezinssituatie:.....	16
1.4.1 Inleiding	16
1.4.2 Het gegeven 'taal' in een concreet gezin.....	16
1.4.3 Veranderingsdoelen	18
Hoofdstuk 2 Meertalige realiteit in Brussel, een sociologisch perspectief.	19
2.1 Inleiding.....	19
2.2 Taalgeschiedenis van Brussel.....	19
2.3 Migratie in de 20 ^{ste} eeuw	20
2.4 Brussel sinds 2000	21
2.5 Superdiversiteit	22
2.6 De feitelijke taalsituatie van Brussel.....	23
2.7 Taal in het Gezinsleven. De thuistaal.....	24
2.8 Praktische toepassing casus	26
2.9 Besluit:	27
Hoofdstuk 3 Meertaligheid: het individu en het gezin.....	28
3.1 Inleiding	28
3.2 Het meertalige individu.....	28
3.2.1 Meertaligheid versus tweetaligheid	28

3.2.2	Meertalig opgroeien.....	28
3.2.3	Meertalig functioneren	31
3.3	Het Meertalige gezin.....	34
3.3.1	Hoe in de praktijk	34
3.3.2	De kwetsbaarheden	35
3.4	Praktische toepassing op de casus	37
3.5	Besluit.....	39
Hoofdstuk 4 De hulpverlener in het verhaal van het meertalige gezin		40
4.1	Inleiding.....	40
4.2	De meertalige realiteit van de hulpverlening	40
4.2.1	De hulpverlener en de hulpvrager.....	40
4.2.2	De hulpverlener en het eigen wereldbeeld.....	41
4.2.3	Tolken:	42
4.3	Praktische informatie rond werken met meertaligheid	42
4.4	De krachtgerichte werking van Foyer.....	43
4.4.1	Partners in Meertaligheid (PIM).....	43
4.4.2	TALES@home	43
4.5	Praktische toepassing Casus bespreking.....	46
4.6	Besluit.....	46
Hoofdstuk 5 Veranderingsstrategieën		47
5.1	Inleiding.....	47
5.2	Bestaande instrumenten:.....	47
5.3	Gesprekskaartjes als veranderingsstrategie.....	47
5.3.1	De vragen:.....	50
5.3.2	Wie kan de kaartjes gebruiken?	53
5.4	Praktische toepassing casus:	53
5.5	Besluit:.....	54
Hoofdstuk 6 Algemeen Besluit		55
Hoofdstuk 7 Literatuurlijst:.....		57

Hoofdstuk 8 Bijlagen: gesprekskaartjes in vertalingen 59

- Frans
- Engels
- Arabisch (klassiek)
- Duits
- Spaans
- Chinees (traditioneel)

Inleiding

Het thema van deze Bachelorproef is het "Meertalige Gezin". Het meertalige gezin kent velen vormen en is in ruime mate aanwezig in onze superdiverse Brusselse samenleving.

Om zicht te krijgen op de realiteit van de meertalige gezinnen wordt er eerst gekeken hoe de meertalige maatschappij zich als zodanig heeft ontwikkeld, op welke manier deze is geworteld en hoe deze functioneert. We kijken terug naar de evolutie in de 20ste eeuw om dan tot de feitelijke taaltoestand te komen waar de Brusselse meertalige gezinnen zich in bevinden.

Vervolgens wordt er gekeken naar van de meertalige individu en het meertalige gezin als geheel. Er wordt ingegaan op de (taal)ontwikkeling en het functioneren. Hierbij komen thema's als het zelfbeeld, de identiteitsontwikkeling, de emotie-beleving en de emotionele ontwikkeling aan de orde.

Hierna wordt er gekeken naar de hulpverlening. Wat bestaat er al? Wat kan een hulpverlener betekenen voor meertalige gezinnen? Waar kan een hulpverlener rekening mee houden?

Vervolgens wordt er een werkbaar instrument ontwikkeld dat ingaat op de veranderingsdoelen en een bijdrage kan leveren aan de ondersteuning van meertalige gezinnen.

Hoofdstuk 1

Probleemstelling

1.1 Meertaligheid? Hoezo..?

Wonend in Brussel en zelf deel uitmakend van een meertalig gezin groeide de laatste tien jaar mijn interesse in meertaligheid in het algemeen en de meertalige gezinssituatie in het bijzonder. In mijn persoonlijke omgeving is meertaligheid eerder regel dan uitzondering. De meeste kinderen die ik ken groeien op in een twee of drietalig gezin.

Het thema meertaligheid blijkt een actueel thema. De socioloog Rudi Janssens deed vanuit het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum (BRIO) onderzoek naar de taalsituatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In 2000 deed hij een eerste Survey onderzoek onder 2500 Brusselaars waarbij hij op een wetenschappelijke wijze en een genuanceerde manier de taalsituatie in kaart probeerde te brengen. Er wordt gevraagd naar hun taalgebruik, naar de talen die ze kennen en naar de houding die ze hebben ten aanzien van taal. Dit onderzoek werd gepubliceerd in een Taalbarometer (TB1). In 2006 werd er een vervolgonderzoek gedaan, Taalbarometer 2 (TB2) en in 2012 nog een vervolgonderzoek Taalbarometer 3 (TB3). De resultaten van deze drie Taalbarometers tonen dat de groeiende taaldiversiteit in Brussel een realiteit is. In 2012 is minder dan 40% procent van de gezinnen eentalig (33% Franstalig, 5,4% Nederlandstalig). De meerderheid van de Brusselse kinderen groeit op in een meertalig gezin.

1.2 Wat is meertaligheid? Een definitie: of: het meertalige gezin

Maar wat is een meertalig gezin? Wanneer spreken we over meertaligheid? En waarom is dit een onderwerp dat de moeite waard is om meer aandacht aan te besteden?

Meestal wordt er op individueel niveau gesproken over meertaligheid wanneer iemand twee of meer talen heeft geleerd en kan spreken. Er wordt vaak gesproken over tweetaligheid. Maar wanneer er meer dan twee talen worden gesproken is het gebruikelijk om de term 'meertaligheid' te gebruiken. Deze term is dan overkoepelend (Softas-Nall, Cardona& Barrit, 2015).

Hoe definieer je een meertalig gezin? Wat is een meertalig gezin? Of een meertalige partnerrelatie? Moeten alle gezinsleden meertalig zijn om te kunnen spreken over een meertalig gezin? Softas-Nall (2015) citeert Ali (2004) wanneer deze een tweetalige familie als volgt definieert: "(...) a family with at least one member whose first language is different from the first languages of the other family members". Er is zo dus sprake van een meertalige gezinssituatie vanaf het moment dat er 1 persoon in het gezin een andere moedertaal heeft dan de andere gezinsleden (van der Schaaf, J. 2017).

1.3 Centrale vragen

Hoe kunnen hulpverleners meertalige gezinnen ondersteunen en inspelen op de complexiteit? Hoe evolueert onze maatschappij wat betreft meertaligheid? Hoe werkt meertaligheid in de onderlinge relaties tussen de gezinsleden? Wat zijn psychosociale steunbronnen voor meertalige gezinnen?

1.4 Schets van een concrete gezinssituatie:

1.4.1 *Inleiding*

In mijn zoektocht naar een casus kwam ik in contact met de organisatie 'Onder Ons' in Molenbeek. Dit is een vereniging zonder winstoogmerk in Molenbeek. Deze organisatie heeft een sociale ontmoetingsruimte en organiseert educatieve activiteiten voor vrouwen met als doel het bevorderen van hun sociale en persoonlijke vaardigheden. Er wordt speciale aandacht geschonken aan vrouwen met een migratieachtergrond en een kwetsbare maatschappelijke positie, er is een sociale permanentie. Ook zijn er bijvoorbeeld huiswerkklassen, waarin kinderen en jongeren die Nederlandstalig onderwijs volgen praktisch ondersteund worden. Onder ons organiseert verder ook kooklessen, themanamiddagen & uitstappen, Taalstimulering Nederlands, Naailessen, Franse taallessen, Informaticalessen, een naschools activiteitenaanbod voor kinderen. De werking van Onder Ons wordt ondersteund door de Vlaamse Gemeenschapscommissie.

1.4.2 *Het gegeven 'taal' in een concreet gezin*

De casusbeschrijving heb ik opgebouwd op basis van lange gesprekken met de moeder Aïcha en gesprekken met de dochter Yasmina. Ook heb ik een kort gesprek gehad met de vader Said. Het is opvallend dat ze andere zaken benadrukken in hun versies. In de beschrijving van de gezinssituatie geef ik de verschillende thema's weer.

Om de anonimiteit van de betrokken personen te garanderen gebruik ik in de casusbeschrijving fictieve namen.

Het meertalige gezin van waaruit ik vertrek is een gezin met 3 dochters. In dit gezin wordt Nederlands, Berbers, Frans en Arabisch gesproken. De ouders, Said en Aïcha zijn eerste generatie migranten uit Marokko. Aïcha kwam op driejarige leeftijd met haar ouders en broers en zussen in 1969/1970 naar Brussel. Haar eerste taal was het Berbers. In België aangekomen kwam het Nederlands op de voorgrond. Said kwam in de jaren 70 als 17-jarige broodwinner helemaal alleen naar België. In Marokko sprak hij voornamelijk Arabisch. Maar ook het Spaans, Frans en Engels waren talen waar hij mee te maken had op het werk.

In hun partnerrelatie spreken Aïcha en Said van begin af aan Frans met elkaar. Aïcha sprak met hun oudste dochter Lina tot zij 18 maanden oud was voornamelijk Frans. Vanaf de kleuterschooltijd sprak Aïcha Nederlands met haar dochter. Said sprak met Lina afwisselend Frans en Arabisch. Bij de familie aan moeders kant wordt Berbers gesproken. De kinderen leerden (vooral passief) Berbers bij hun opa en oma. Deze taal kunnen ze volgen, maar in mindere mate spreken. Lina heeft twaalf jaar lang in het weekend Arabische les gevolgd, zij beheerst de taal perfect. Ze is uiteindelijk tolk geworden. Lina groeide dus op met drie actieve thuistalen en een vierde passieve taal. Zij ontwikkelde deze talen zonder problemen.

Yasmina werd geboren toen Lina 4 jaar oud was. Tegen Yasmina werd er vanaf haar geboorte door haar moeder en haar zus Nederlands gesproken. Said sprak ook met Yasmina in het Frans en in het Arabisch. Bij de opa en oma werd er Berbers gesproken.

Yasmina reageerde anders op de meertalige realiteit van hun gezin dan haar grote zus. Tot zij de leeftijd van 12 jaar bereikte weigerde Yasmina om Frans of Arabisch te spreken. Dit zorgde er voor dat de relatie tussen Yasmina en haar vader verstoord was. De moeder fungeerde als tolk en vertaalde tussen haar man en haar dochter. Zowel de vader als de dochter hadden veel frustraties ten opzichte van de taal en de communicatie. Hun relatie was conflictueus. Dit had ook een weerslag op de relatie tussen de ouders.

Yasmina ging vanaf haar 6 jaar in het weekend naar de Arabische school. Maar ze was niet in staat om veel in zich op te nemen van deze lessen. Ze had dyslexie en het leren van het Arabische alfabet was daardoor een zeer moeilijke opgave. Ze durfde geen Arabisch te spreken, was bang om fouten te maken. Ook in het Frans durfde Yasmina niet te spreken. Ze had logopedie om te werken aan stotteren en haar 's' was moeilijk in het Frans. Vanaf haar twaalfde, toen Yasmina naar de middelbare school ging begon zij wel in het Arabisch en Frans te spreken. Sindsdien is de relatie met haar vader drastisch veranderd. Hun band is hersteld en zeer sterk geworden.

Na tien jaar Arabische les stopte Yasmina op 16 jarige leeftijd met het volgen van Arabische les. Ze had het gevoel dat ze nauwelijks iets had geleerd.

Bij een familiebezoek in Marokko toen ze 18 jaar was, kon ze niet lezen wat er op de borden stond. Ze voelde zich buiten de boot vallen en besliste om te leren lezen en schrijven in het Arabisch. Ze nam intensieve bijles. Ze spreekt nu goed Arabisch.

De jongste dochter Dounia is zes jaar jonger dan Yasmina. Zij heeft de gezinstalen soepel kunnen leren en praktiseren.

In dit gezin spreken niet alle gezinsleden dezelfde taal even goed. Er is geen gemeenschappelijke taal waarbij alle gezinsleden hun emoties en gedachten vloeiend en zonder nadenken kunnen uiten. Wanneer de vader er niet is wordt er voornamelijk Nederlands gesproken. Wanneer hij er wel is wordt er (meestal) geschakeld naar het Frans/Arabisch. Toch blijft het bij momenten een complex gegeven.

Deze drie dochters zijn de tweede generatie migranten kinderen, geboren in Brussel en opgegroeid in een meertalig gezin. Inmiddels zijn de twee oudste dochters het huis uit. Lina is getrouwd en is vorig jaar moeder geworden. Yasmina is getrouwd en onlangs bevallen van haar dochter. Zij is getrouwd met Karim, een Berbers- Marokkaanse man. Zij staan op een belangrijk moment in het kiezen van taal binnen hun gezin. Yasmina is enigszins bezorgd over de taal en de verbinding tussen haar man en haar dochter, gezien haar eigen parcours.

Yasmina en Karim spreken Arabisch en Frans met elkaar. Yasmina spreekt nu Nederlands en een klein beetje Arabisch tegen haar dochttertje Leyla. Karim spreekt voornamelijk Arabisch en een klein beetje Frans tegen Leyla. Hij vindt het ook leuk om in het Nederlands woordjes te leren wanneer hij Yasmina Nederlands tegen Leyla hoort praten.

Karim komt uit een Berbers gezin. Hij spreekt met zijn ouders en broers Berbers. Wanneer Yasmina er bij is wordt er meestal overgeschakeld naar het Arabisch. Het is moeilijk om gesprekken echt te volgen in het Berbers, laat staan om deel te kunnen nemen aan de gesprekken.

Yasmina voelt zich 100% Nederlandstalig. Ook al spreekt ze nu goed Frans en Arabisch, ze spreekt nog steeds vooral Nederlands met haar moeder en zussen. Aangezien de mannen in de familie geen Nederlands spreken, is er minder interactie op het gevoelsniveau met hen.

Het gezin is zeer hecht. Er is dagelijks contact tussen Yasmina en haar ouders. Het gezin is gesloten in de priv esfeer. Yasmina heeft weinig vriendinnen. Ze zegt daar ook geen behoefte aan te hebben.

1.4.3 *Veranderingsdoelen*

De (jonge) ouders zijn zich bewust van de complexe taalsituatie en de mogelijke problematieken die hun nog te wachten staan bij het opvoeden van hun kindje. Hoe kunnen de ouders in hun meertalige ouderschap gesterkt worden?

Ik wil vooral inzetten op het ontwikkelen van de bespreekbaarheid en het bewust kunnen voelen en delen van de persoonlijke manier waarop ieder van hen taal ervaart. Dit zou zorgen voor meer verbinding en begrip tussen de ouders onderling, maar ook tussen ouder en kind.

Hoofdstuk 2 Meertalige realiteit in Brussel, een sociologisch perspectief.

2.1 Inleiding

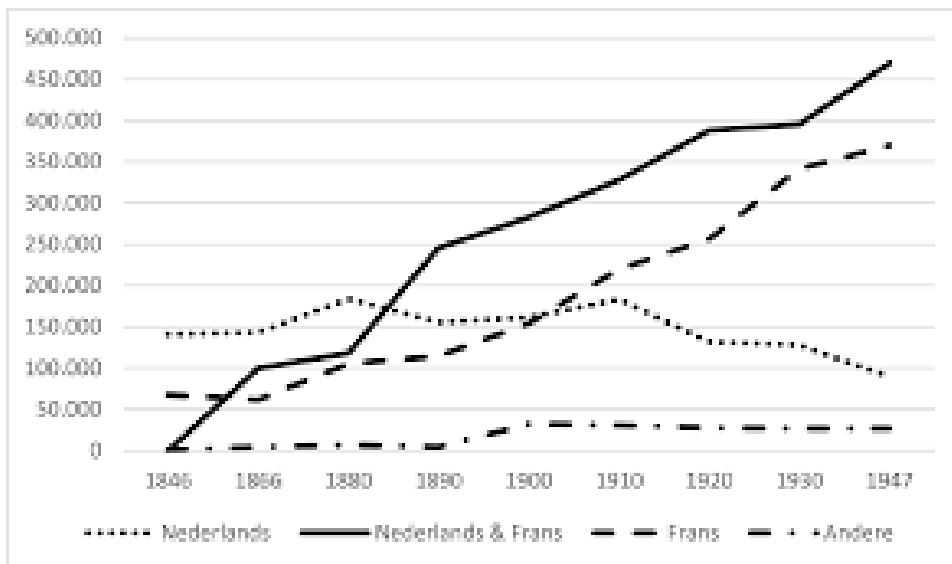
Om iets te kunnen zeggen over gezinnen die in een meertalige context functioneren is het essentieel om een beeld te krijgen van de realiteit waar deze gezinnen in leven. In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de geschiedenis van de meertaligheid en hoe migratie daar een impact op heeft gehad. Vervolgens zal ik uitweiden over meertaligheid en de veranderingen in de meertaligheid in Brussel. Hoe is die geëvolueerd tot wat het nu is. In welke mate en op welke manier is meertaligheid in de Brusselse gezinnen aan de orde? Om iets te kunnen zeggen over de feitelijke toestand in Brussel op het vlak van taal anno 2019 is het interessant om te kijken naar de evolutie de laatste decennia.

2.2 Taalgeschiedenis van Brussel

In 1963 werd België in vier taalgebieden opgedeeld. Het Brussels Hoofdstedelijke Gewest werd een tweetalig gebied. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de 19 gemeenten waar ze uit bestaat is sindsdien een officieel tweetalig gebied. Zowel het Frans als het Nederlands kunnen bij officiële instanties worden aangewend. Het was dus niet nodig dat de Brusselse burger tweetalig was. De Brusselaar kon sindsdien in beide talen terecht. De burger heeft hier met een vrije taalkeuze te maken. Elke keer wanneer iemand bij een instantie komt voor bijvoorbeeld een rijbewijs of een identiteitskaart heeft de burger opnieuw een keuze te maken. De inwoners zijn niet opgedeeld in Nederlandstaligen en Franstaligen (Janssens, R. 2018).

Oorspronkelijk werd er sinds de middeleeuwen door de Brusselaars voornamelijk een dialect van het Nederlands als moedertaal gesproken. Dit veranderde in de 15^e eeuw toen zich een Franstalige elite vestigde in Brussel. De officiële instanties werden Franstalig, zoals bijvoorbeeld het gerecht. Er zette zich zo een verfransing in gang. Brussel werd in 1830 de hoofdstad van een officieel eentalige Franstalige staat: België. In deze tijd werd scholing toegankelijker, meer en meer kinderen gingen naar school (in het Frans) en zo kreeg het Frans nog meer plaats in het leven van de voornamelijk Nederlandstalige bevolking (Housen, A., Sole- Mena, A. & Van Parijs, P., z.d.). In 1898 werd het Nederlands de tweede officiële landstaal. Maar dit heeft de verfransing van het taalgebruik niet tegengehouden.

In de figuur hieronder zie je de verfransing van het vroegere voornamelijk Nederlandstalige Brussel. In 1846 was 70 procent van de Brusselaars nog Nederlandstalig. In de daarop volgende eeuw zakte dit aandeel tot minder dan 10% in 1947 (Janssens, R. 2018).

Figuur 1. Resultaten talentellingen huidige 19 Brusselse gemeenten. Herdrukt van "Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4." Door Janssens, R. 2018, p. 10. Uitgeverij VUBpress.

De meertaligheid in een gebied kan op verschillende manieren ontstaan. Rudi Janssens schrijft in de laatste Taalbarometer (TB4) twee types van meertalige samenlevingen:

'Een eerste type is de traditionele regionale meertaligheid waarbij in een bepaalde stad of regio historisch twee of meer taalgemeenschappen samenleven. Het tweede type, de urbane meertalige samenleving, is een samenleving waarvan de migratie aan de basis ligt van meertaligheid. Brussel is een combinatie van beide, met zijn twee traditionele taalgemeenschappen en als migratiestad.'(Janssens, 2018, p.12)

2.3 Migratie in de 20ste eeuw

Brussel groeide van een stad met 50.000 inwoners in 1830 uit naar een stad van 250.000 inwoners in 1875. In 1914 telde Brussel 750.000 inwoners ("Waarom is Brussel tweetalig als er maar een kleine minderheid Nederlandstaligen woont?", z.d.)

Dirk Geldof beschrijft in zijn boek 'Superdiversiteit' dat de impact van migratie nog zeer beperkt was aan het begin van de 20ste eeuw. Er woonden in België maar 3,5% mensen met een andere nationaliteit. De meeste buitenlanders kwamen uit de omringende landen, Nederland, Luxemburg of Frankrijk.

Na de Tweede Wereldoorlog was er een periode van heropbouw. België maakte afspraken met Italië en Polen om arbeiders te laten overkomen die in de Wallonië en Limburg konden werken in de steenkoolmijnen en de zware industrie. Deze niet-Belgen zorgden ervoor dat het percentage buitenlanders in België steeg naar 4,3% in 1947 (Geldof, D. 2013).

Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussel vzw beschrijft in het boekje 'On est là' hoe er tussen 1945 en 1973 een economische groei is en dat er technologische ontwikkelingen zijn die ervoor zorgen dat er een tekort aan arbeidskrachten komt en er daarom door België arbeidskrachten uit Zuid-Europa

worden gehaald. Na een mijnenbrand in Marcinelle waarbij 262 mijnwerkers sterven wil Italië niet meer onder dezelfde condities samenwerken met België. België kiest ervoor om dan met Marokko en Turkije akkoorden te sluiten (Regionaal Integratiecentrum Foyer vzw, 2014). Via deze actieve rekrutering haalde België laaggeschoolde arbeiders die vaak in de bergen op het platteland leefden naar België. Voor veel van deze gastarbeiders was dit een dubbele migratiestap, van het platteland naar de stad en van hun thuisland naar het Westen. Deze gewenste migranten gingen veelal werken in de mijnbouw en de zware industrie in Wallonië en Limburg, maar ook kwamen velen naar de industriesteden. Vooral in Brussel was er veel industrie en nijverheid, maar ook waren deze werkrachten zeer hard nodig bij het bouwen van spoortunnels, metro's, autosnelwegen, etc. In 1970 telde België 7,7% niet-Belgen (Geldof, D. 2013). Deze gastarbeiders kwamen naar België als tijdelijke werknemers. Zowel de Belgische overheid als de gastarbeiders zelf gingen er vanuit dat zij na enkele jaren hard werken weer terug zouden gaan naar hun land van herkomst. Dirk Geldof beschrijft dit in zijn boekje als de "tijdelijkheidsgedachte"; zowel de Belgische overheid als de gastarbeiders gingen ervan uit dat hun verblijf tijdelijk zou zijn. Geen van de beide partijen investeerde in die jaren in een goede taalverwerving of in integratie. De focus lag op het oplossen van de acute problematiek. In de samenwerkingsakkoorden stond dat de gastarbeider zijn gezin mocht laten overkomen naar België. Op deze manier hoopte België aantrekkelijker te zijn dan haar buurlanden en bovendien kampte België demografisch gezien met een vergrijzing van haar bevolking (Regionaal Integratiecentrum Foyer vzw, 2014).

In 1973 is er de oliecrisis. Ten gevolge hiervan stijgt de werkloosheid op de arbeidsmarkt. In 1974 komt er dan een migratiestop. Er worden geen nieuwe gastarbeiders meer aangetrokken, maar er is nog steeds volgmigratie via gezinshereniging en migratie via de aanvraag van politiek asiel. In 1991 bestaat de Belgische bevolking uit 9% niet-Belgen.

In de periode dat er meer en meer migranten in Brussel komen om te werken en te wonen begint er vanuit Brussel een beweging van suburbanisatie. Sinds eind jaren 60 trekken meer autochtone Belgen weg uit Brussel dan dat er autochtone Belgen in Brussel komen wonen. Deze 'Belgo-Belges' trekken voornamelijk naar Vlaams en Waals Brabant (Van Parijs, 2013).

De Brusselaars die zich dat kunnen veroorloven trekken weg uit de stad. De middenklasse trekt weg uit de stad. In de steden groeit de vraag naar ongeschoolde arbeiders. In deze stedelijke economie nemen de migranten zowel op de arbeidsmarkt als op de huizenmarkt de lege plekken in. De migranten komen in arme wijken bij elkaar te zitten. Deze eerste golven van Migratie hebben geen grote invloed op de taal van de stad. De migranten leren het noodzakelijke Frans/Nederlands voor hun werk en spreken onderling hun eigen taal binnen hun sociale netwerk (Kesteloot, 2013, p. 148).

2.4 Brussel sinds 2000

Brussel groeit. Op 1 januari 2000 telde Brussel 959.318 inwoners. Op 1 januari 2017 telde Brussel 1.187.890 inwoners. Dit is een groei van 23,8%. (Janssens, 2018). Brussel groeit door verschillende redenen. Ten eerste is er een positieve externe migratie. Vanuit het buitenland, zowel van buiten Europa als van binnen de EU. Er komen meer mensen vanuit het buitenland naar Brussel dan dat er vanuit Brussel naar het buitenland verhuizen (Van Parijs, 2013; Janssens, 2018).

Tegelijkertijd is er een negatief intern migratiesaldo. Er verhuizen jaarlijks meer mensen van Brussel naar andere Belgische gemeenten dan dat er van andere Belgische gemeenten naar Brussel verhuizen (Janssens, R. 2018). Hierdoor verandert de bevolkingssamenstelling van Brussel.

Ten tweede is er een positief natuurlijk saldo in Brussel. Er worden meer kinderen geboren dan dat er mensen sterven. En ten slotte zorgt deze nieuwe Brusselse populatie voor een verjonging van de gemiddelde leeftijd van haar inwoners en een toename van het aantal geboortes.

2.5 Superdiversiteit

“De stad als een woonplaats van een homogene groep mensen met een gedeelde geschiedenis, een gedeelde cultuur en een gedeelde taal, behoort definitief tot het verleden.” Rudi Janssens (2018, pp.5)

Wanneer we spreken over superdiversiteit spreken we anno 2019 eigenlijk over een normalisering van de diversiteit. Onze samenleving is divers. Migratie heeft diversiteit gebracht. Bovendien is de migratie zelf veel diverser geworden; Migratie heeft zich in de 21ste eeuw gediversifieerd. Mensen komen om meer uiteenlopende redenen naar Brussel, of België toe. Hierdoor is er een toegenomen versnippering van de achtergronden van de migranten. Ze komen niet alleen uit meer verschillende landen, maar ook om meer uiteenlopende redenen naar België toe. Op etnisch, taalkundig, juridisch, cultureel, religieus en economisch gebied is er een grote verscheidenheid. Zo worden er ook meer verschillende talen gesproken. De stad verandert in een *majority-minority-city*. De meerderheid van de bevolking bestaat uit een minderheid. Dat is in Brussel ook het geval (Geldof, 2013).

Naast de nieuwe complexere vorm van nieuwe migratie die zorgt voor een rijkere diversiteit, zijn er ook de tweede en derde generatie migranten die blijvende diversiteit creëren. Deze generaties zijn in Brussel geboren en opgegroeid. Zij hebben een migratieachtergrond. De beleving van deze migratieachtergrond kan zeer verschillend zijn. Deze generaties allochtonen hebben complexere identiteitspatronen ontwikkeld. Hun identiteit is zelden te vatten als een *of-of* terminologie. Deze generaties kunnen niet in het hokjes denken gevat worden waarbij men blijft zoeken, benoemen in termen van nationaliteit en etniciteit. Deze manier van denken die een duidelijk en helder beeld wil schetsen om de wereld te kunnen bevatten staat ver van de realiteit. Deze realiteit vraagt om een andere manier van denken. In plaats van een *of/of* denken waarbij er in hokjes wordt geordend is er een *en/en* denken nodig. Dit noemt Beck de kosmopolitische blik (Geldof, 2013). Deze blik erkent de andersheid en de beleving van meervoudige identiteiten. Je hoeft geen Belg te zijn, óf een migrant. Deze simpele opdeling is niet overeenkomstig met de complexe realiteit van de bevolking. Je bent een Belg én je hebt ook je Marokkaanse identiteit. Zo krijg je gelaagde identiteiten. Vooral tweede en derde generatie allochtonen hebben een meervoudige complexe identiteit. Zij voelen zich bijvoorbeeld zowel Belg, als Marokkaan én Brusselaar en deze meervoudige identiteit hangt mede af van de mate van integratie, assimilatie of segregatie (Geldof, 2013)

Dirk Geldof beschrijft in zijn boekje superdiversiteit dat onze samenleving bestaat uit een veelheid van gemeenschappen met een veelheid aan identiteiten. Deze superdiverse samenleving is meertalig. Als we willen erkennen dat we leven in een superdiverse samenleving dan moeten we ook de meertaligheid erkennen en deze niet meer zien als iets vervelends, een probleem. Geldof: “in de

21ste eeuw is het hoog tijd om die meertaligheid te stimuleren als een troef, in plaats van een voorbijgestreefde eentaligheid af te dwingen door te beknotten op sociale rechten.”

2.6 De feitelijke taalsituatie van Brussel

Vanuit het Brussels Informatie-, Documentatie- en Onderzoekscentrum (BRIO) doet Rudi Janssens onderzoek naar de taalsituatie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. In 2000 deed hij een eerste Survey onderzoek onder 2500 Brusselaars waarbij hij op een wetenschappelijke wijze en op een genuanceerde manier probeerde de taalsituatie in kaart te brengen. Dit onderzoek werd gepubliceerd in een Taalbarometer (TB1). In 2006 werd er een vervolgonderzoek gedaan, Taalbarometer 2, dat werd gepubliceerd in het boek 'Van Brussel gesproken. Taalgebruik, taalverschuivingen en taalidentiteit in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest (TB2). In 2012 werd het volgende onderzoek gepubliceerd: 'Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 3' (TB3). In december 2018 werden de laatste onderzoeksresultaten van Rudi Janssens gepubliceerd: Meertaligheid als opdracht, een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van Taalbarometer 4 (TB4).

In deze Taalbarometers haalt Janssens zoals hierboven besproken, aan dat Brussel om te beginnen een officiële tweetalige regio is met op officieel niveau Frans en Nederlands. Deze tweetaligheid dringt uiteraard ook door tot in het dagelijks leven. Daarnaast is Brussel ook een migratiestad met een superdivers karakter en dat heeft een impact op het taalgebruik.

De Brusselaars die voor de Taalbarometers werden bevroegd zijn allemaal meerderjarige Brusselaars. Aangezien de Brusselse bevolking zeer jong is wil dit zeggen dat de cijfers van het onderzoek geen betrekking hebben op 23% van de officiële Brusselse bevolking, aangezien die Brusselaars minderjarig zijn. Bovendien maakten mensen die geregistreerd staan bij de gemeente deel uit van de ondervraagden voor het Survey onderzoek. Mensen die werken voor Ambassades, of die in een asielpcedure zitten als ook mensen zonder papieren die bijvoorbeeld in de illegaliteit zitten, konden niet worden opgenomen in de onderzoeken (Janssens, 2018). Volgens Janssens betekent dit dat de reële taaldiversiteit hoger zal liggen dan wat er in deze onderzoeken wordt gepresenteerd.

Er worden dus veel verschillende talen gesproken in Brussel. Maar hoeveel Brusselaars spreken dan effectief meerdere talen? Janssens bevroeg in zijn onderzoek de mate waarin de Brusselaars zichzelf als eentalig, tweetalig of meertalig beschouwden.

In de onderstaande tabel is een daling van het aantal eentaligen af te lezen. Deze afname is tussen 2012 en 2018 bijna 10%. Beduidend minder Brusselaars zien zichzelf als een eentalige. Deze eentaligen bestaan volgens Janssens voor 90% uit eentalige Franstaligen. Naast de daling van het aantal eentalige Brusselaars is er een toename van het aantal Brusselaars dat zichzelf als meertalige ziet. Deze groep groeit zeer sterk tussen 2012 en 2018, van 24,2% in 2012 naar 37,4% in 2018. Binnen de cijfers van de tweetaligen zien we een verschuiving van de traditioneel Frans-Nederlands tweetaligen naar een groter aandeel Tweetalig- Andere, waarbij er een andere talencombinatie wordt gemaakt.

Hieronder een tabel waarin wordt getoond hoe de Brusselaar zelf zijn eigen taligheid beleeft:

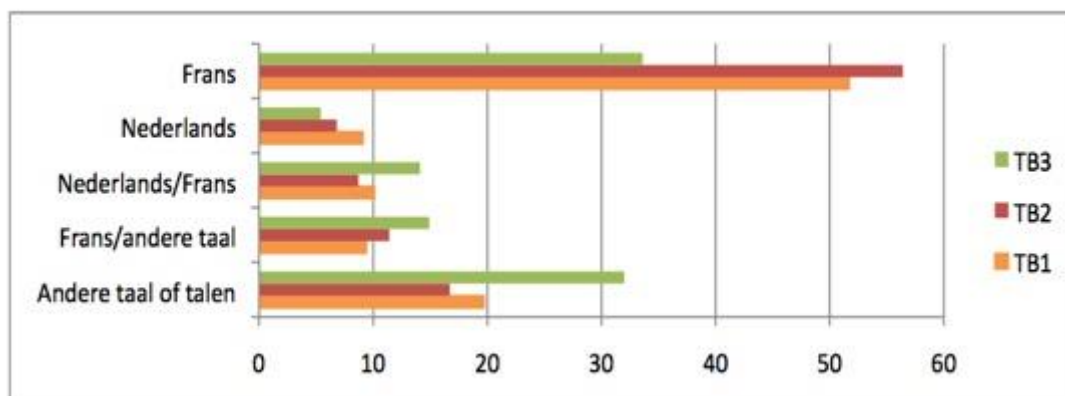
Talig	TB1	TB2	TB3	TB4
Eentalig	36,7%	33,2%	35,3%	25,7%
Tweetalig	39,1%	34,8%	40,5%	36,9%
<i>Tweetalig NL-FR</i>			18,3%	9%
<i>Tweetalig andere</i>			22,2%	27,9%
Meertalig	24,3%	32,0%	24,2%	37,4%

Tabel 1. Perceptie 'taligheid' Brusselaars Herdrukt van "Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4." Door Janssens, R. 2018, p. 33. Uitgeverij VUBpress.

Er worden veel en steeds méér verschillende talen gesproken in Brussel. In Taalbarometer 1 kunnen we nalezen dat er toen, in 2000, 72 talen goed tot uitstekend werden gesproken. In 2006 waren dit er 96 en in 2012 al 104. We zien hier een stijgende lijn; er worden alsmaar meer verschillende talen goed tot zeer goed gesproken. Dit betekent dat er een toename aan taaldiversiteit is (Janssens,R,2013)

2.7 Taal in het Gezinsleven: de thuistaal

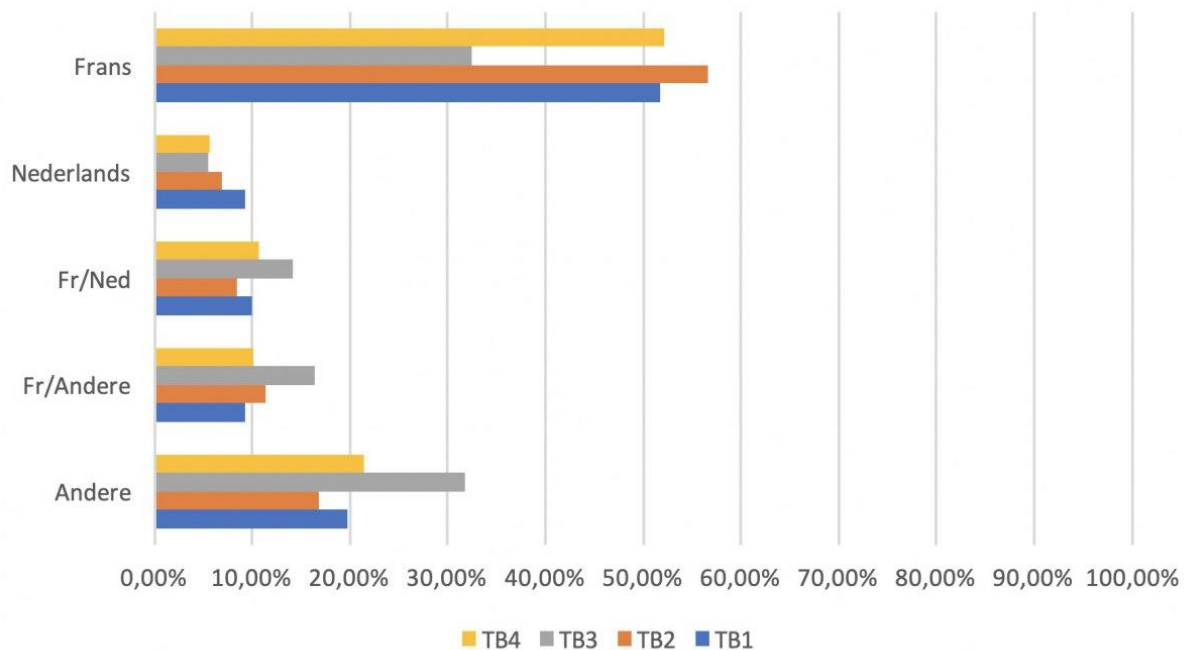
Om een inzicht te krijgen in de thuistaalsituatie van Brusselse gezinnen werd er gevraagd naar de taal/talen waarin de bevraagde opgroeide in het gezin. Dit gaat dan om een primaire taalontwikkeling. Over de primaire en secundaire taalontwikkeling zal ik in een volgend hoofdstuk verder uitweiden. De onderstaande tabel geeft een duidelijke afname weer van het aantal gezinnen waarbij van oorsprong de thuistaal enkel Frans of Nederlands is. Daarnaast zie je een duidelijke groei van de gezinnen waar andere talen worden gesproken.

Figuur 2: Thuistaal gezin van oorsprong Brusselaars. Herdrukt van "Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving: een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 3." door Janssens, R., 2013. Uitgeverij: VUBpress.

Aan de hand van de resultaten van TB₃ kon je concluderen dat een toename was van de meertaligheid. Waarbij minder dan 40% van de gezinnen eentalig was (33,6% Franstalig, 5,4% Nederlandstalig). De resultaten van de vierde Taalbarometer laten echter zien dat deze tendens zich niet heeft verder ontwikkeld.

Figuur 3. Oorspronkelijke thuistaal Brusselaars. Herdrukt van Janssens, 2018. Geraadpleegd van <https://www.docu.vlaamserand.be/node/14763?language=fr>

In deze staafdiagram zie je een verschuiving tussen TB₃ en TB₄. De Brusselse eentalige Franstalige gezinnen stijgt wederom significant. Deze verandering is te verklaren door een grote instroom van Fransen die in Brussel komen wonen. Daarnaast is er een verandering bij de tweede en derde generatie migranten die meer en meer een relatie aangaan met iemand met een Brusselse achtergrond en daardoor Frans met hun nieuwe partner spreken (Janssens, 2018).

Rudi Janssens beschrijft verder in zijn laatste onderzoek dat het kennisniveau van het Frans en van het Nederlands daalt. De talen worden dus minder goed gekend. Toch betekent dat niet dat de talen minder veel worden gesproken. Het lijkt er volgens hem op dat er anders met taal wordt omgegaan. Andere interessante bevindingen zijn dat dubbel zoveel Brusselaars geen van de drie contacttalen spreekt. Dat wil zeggen noch Nederlands, noch Frans en noch Engels. In 2000 vormde deze groep 3%, in 2018 was deze groep uitgegroeid tot 7,6%. De groep die de drie contacttalen NL-FR-EN goed spreekt is over dezelfde periode significant afgenomen. In 2000 vormde deze 16,4%, in 2018 was dit nog maar 6,2%. Bij Arabisch sprekende gezinnen wordt er vergeleken met in 2000 in 2018 meer een combinatie van Arabisch en Frans gesproken; partners spreken onderling in 2000 43,4% Arabisch en in 2018 29,8% Arabisch én Frans (Janssens, 2018).

2.8 Praktische toepassing casus

Als ik deze sociologische invalshoek betrek op de casus van Yasmina dan kom ik op de volgende thema's:

Superdiversiteit van het ouderlijk gezin

De taalcombinatie die gehanteerd werd binnen het gezin waar Yasmina met haar zussen in opgroeide weerspiegelt de territoriale meertaligheid van Brussel als tweetalig Gewest. Aïcha, de moeder van Yasmina spreekt Nederlands met de kinderen, Saïd spreekt Frans binnen het gezin. Daardoor krijgen beide talen hun plek binnen het gezin. Doordat Yasmina in het Nederlands naar school ging kreeg het Nederlands een centralere plek, maar ook het Frans was aanwezig.

Daarnaast brengen de ouders van Yasmina als eerste generatie migranten, die als kind/jongere naar Brussel kwamen, ook via hun migratie talen binnen in het gezin. De moeder bracht het Berbers in en de vader het Arabisch. Yasmina functioneert in familieverband als geboren Belg zowel Nederlandstalig als Franstalig. Daarbovenop krijgt zowel het Arabisch als Berbers in dit gezinsverband een plek. Yasmina heeft ze hierdoor een gelaagdheid in haar taalidentiteit die zich enkel laat vatten in een én/én blik.

Taalparcours van Yasmina

De taalontwikkeling die Yasmina heeft afgelegd toont ook dat deze veranderlijk is. Waar zij als kind weigerachtig was in het spreken van het Frans en het Arabisch en zich enkel richtte op het Nederlands, identificeerde zij zich later in haar puberteit langzaam meer met deze talen. Als jongvolwassene drong tot haar door dat de meertalige realiteit die haar omringde, zowel binnen het gezin als in de gemeenschap en de buurt, niet te ontlopen viel. De meertaligheid had een invloed op het ontwikkelen van haar eigen gelaagde identiteit. Deze identificatie met een gelaagdheid groeide sterk door, waardoor ze zowel het Frans als het Arabisch ook zeer goed ontwikkelde. Het Nederlands is sterk verbonden met haar moeder en haar zussen, met haar school en werk. Het is de taal waar zij zich het meest vrij in voelt en emoties, humor en gedachten op een ontspannen en natuurlijke manier hun weg vinden. Het Arabisch is verbonden aan haar vader en haar migratieachtergrond; familie en roots in Marokko. Ook het Frans komt sterk naar voren in haar band met haar vader en is bovendien in het functioneren in Brussel onmisbaar. Het Berbers is aanwezig op de achtergrond en tóch valt de taal niet weg te denken.

Het nieuwe gezin van Yasmina

Zowel Yasmina als haar man Karim brengen verschillende talen binnen in hun jonge gezin. Zij willen deze meertaligheid ook doorgeven aan hun dochter Leyla.

2.9 Besluit:

Deze sociologische invalshoek geeft een inkijk in de complexiteit van de meertaligheid. Ze toont dat de meeste gezinnen op het vlak van taal in Brussel niet om meertaligheid heen kunnen. De meertaligheid van Brussel zal enigszins schommelen, maar niet verminderen. Wel zal de manier waarop de meertaligheid er exact uit ziet om de zoveel jaar wel te maken krijgen met veranderingen. Deze verschuivingen zullen voornamelijk ontstaan doordat de bevolkingssamenstelling van Brussel aan een constante verandering onderhevig is.

Hoofdstuk 3 Meertaligheid: het individu en het gezin

3.1 Inleiding

Meertaligheid is een gegeven. Het is niet relevant of het nu gewenst of ongewenst is, het is een realiteit. Zoals in hoofdstuk 2 bij de eerste invalshoek beschreven, is deze meertalige realiteit soms wel zeer complex. In Brussel hoef je niet opgegroeid te zijn in een ander land om meertalig te zijn. Er zijn tweede, derde generaties migranten maar ook verschillende taalgemeenschappen, verschillende landen en culturen van ouders of grootouders brengen meertaligheid mee. De variaties zijn eindeloos.

In dit hoofdstuk zal ik ingaan op de ontwikkeling en het functioneren van de meertalige en het meertalige gezin. Waarom is het omarmen van hun meertaligheid zo essentieel? Het aanvaarden, het waarderen en het accepteren van hun realiteit is zo belangrijk. Het draagt bij tot (onder andere) groei in de taalontwikkeling, het ontwikkelen van een positief zelfbeeld, de identiteitsontwikkeling, de emotie-beleving en de emotionele ontwikkeling.

Daarnaast zal ik ook ingaan op een aantal specifieke moeilijkheden waar meertaligen mee te maken hebben.

3.2 Het meertalige individu

3.2.1 *Meertaligheid versus tweetaligheid*

Er zijn onderzoekers die de Engelse term voor tweetaligheid: '*bilingualism*' blijven hanteren. Dit doen ze omdat ze hun onderzoek bijvoorbeeld al jaren doen en op deze manier meer continuïteit hebben. Hilde De Smedt is logopediste en al 30 jaar werkzaam bij Foyer vzw in Molenbeek. Zij is gespecialiseerd in het werken met meertalige gezinnen en haalt in haar workshop 'Meertalige gezinnen versterken' onderzoekster Annick de Houwer aan. De Houwer spreekt ook consequent over '*bilingualism*', maar zegt tegelijkertijd dat waar zij het heeft over *bilingualism* je het ook over meertaligheid hebt. Hilde De Smedt heeft hier toch wel kritiek op, aangezien er wel degelijk verschillen zijn tussen tweetaligen en drie- of viertaligen. Ook beschrijft Hilde De Smedt hoe de meertaligheid van de gezinnen waar zij nu mee in contact komt anders is dan de meertaligheid van de gezinnen die zij in de jaren 80 en 90 ontmoette. In die jaren hadden veel gezinnen waar zij mee in aanraking kwam thuis 1 taal. Een minderhedentaal die vaak door beide ouders werd gesproken. Tegenwoordig combineren veel van de gezinnen die voor advies bij Hilde De Smedt komen drie of zelfs vier thuistalen (De Smedt, 2018). Ik kies er voor om de term *meertaligheid* te hanteren. Ik denk dat de term *meertaligheid* de complexiteit en de realiteit beter weerspiegelt. Bovendien zien we in het laatste Barometer onderzoek van Janssens, hierboven in hoofdstuk twee uitgebreid beschreven, dat het aantal meertaligen toeneemt. Meer en meer mensen zien zichzelf en ervaren hun taligheid als meertalig (zie hoofdstuk 2).

3.2.2 *Meertalig opgroeien*

Kinderen kunnen op verschillende manieren meertalig opgroeien. Uiteraard zijn er zeer veel verschillende taalcombinaties mogelijk. Ook in de manier waarop de meertaligheid tot stand komt

wordt een onderscheid gemaakt. Er wordt gesproken over *simultane meertaligheid* en over *successieve meertaligheid*.

Om de complexiteit en de vele mogelijkheden van drietaligheid ten opzichte van tweetaligheid te duiden, neem ik hieronder een tabel over van Braun en Cline. Hierin worden verschillende taalverwervingsvolgordes opgelijst (Braun& Cline 2014).

<i>Bilingual acquisition orders</i>	<i>Trilingual acquisition orders</i>
1 First L1, then L2	First L1 then L2 then L3
2 First L2, then L1	First L1 then L3 then L2
3 L1 and L2 simultaneously	First L2 then L1 then L
4	First L2 then L3 then L2
5	First L3 then L1 then L2
6	First L3 then L2 then L1
7	L1 and L2 simultaneously then L3
8	L1 and L3 simultaneously then L2
9	L2 and L3 simultaneously than L1
10	L1 and L2 and L3 simultaneously
11	First L1 then L2 and L3 simultaneously
12	First L2 then L1 and L3 simultaneously
12	First L3 then L1 and L2 simultaneously

Note: L1= language 1; L2= language 2, L3= language 3

Tabel 2. Bilingual and trilingual acquisitions orders. Herdrukt van *Language Strategies for Trilingual Families. Parents perspectives*. Door Braun& Cline, 2014, p. 15. Multilingual Matters, Bristol, Buffalo, Toronto.

We zien in deze tabel direct dat het aantal mogelijke volgordes of taalcombinaties meer dan drie maal zo uitgebreid is. Hieruit kun je opmaken dat de keuzes die bij drietaligheid te maken zijn complexer zijn. Braun and Cline beschrijven dat in hun onderzoek met drietalige gezinnen dat gezinnen waarin beide ouders een verschillende moedertaal hebben (L1 en L2) én de gemeenschapstaal de derde taal is (L3), de meeste gezinnen kiezen voor de 7de taalverwervingsvolgorde uit de tabel: De beide moedertalen worden dan van geboorte af aan door de ouders gesproken en de derde taal komt pas iets later het gezin binnen, wanneer het kind bijvoorbeeld naar de (kleuter)school gaat. Bij een andere

groep ouders is minstens een van de ouders zelf tweetalig of drietalig opgegroeid. Hierdoor komt deze groep ouders meestal tot de keuze voor de 10de taalverwervingsvolgorde uit de tabel. Hierbij worden er dan drie talen (L1 en L2 en L3) simultaan gesproken (Braun & Cline, 2014).

Simultaan meertalige kinderen

Wat zijn simultaan tweetalige kinderen? Men spreekt over simultane tweetaligheid wanneer kinderen vanaf hun geboorte worden blootgesteld aan twee talen. Deze kinderen hebben dan zogezegd twee moedertalen. (van der Linden, E. & Kuiken F. 2012). Het meertalige kind heeft leren spreken in verschillende talen en heeft daarom verschillende moedertalen (Orioni, 2017).

Marinella Orioni beschrijft in haar boek, Het Meertalige Kind "...dat kinderen die simultaan meertalig opgroeien, in elke taal tegelijkertijd hetzelfde taalverwervingsproces doorlopen als kinderen die eentalig opgroeien." (p.37)

Ook verwijst ze naar de 'taalinput', het belang van veel blootgesteld te worden aan de taal. "...als er genoeg taalinput is in de verschillende talen, zal ook de lexicale ontwikkeling bij een meertalig kind hetzelfde patroon volgen al dat bij een eentalig kind."(p.38)

In het boekje Language Strategies for Trilingual Families beschrijven Andreas Braun en Tony Cline dat ze het misleidend vinden om het raamwerk van het tweetalige toe te passen op de drie of viertaligheid. Zij schrijven: "A major reason for this is that three languages cannot be as balanced and equal as two languages. The risk of under-developing or under-using one, two or even all three languages is high."(p.14)

Successieve meertalige kinderen

Er wordt gesproken over *successieve* meertaligheid wanneer een kind pas vanaf ongeveer de leeftijd van 3 jaar (of later) een tweede taal leert (van der Linden, E. & Kuiken F. 2012). In deze eerste drie jaren doorloopt het kind verschillende taalontwikkelingsfasen in één taal. Wanneer het kind daarna een tweede taal leert noemt men dit de Vroege Tweede taal Verwerving (VTV) (Orioni, 2017).

Taalontwikkeling kent een aantal fasen (Orioni, 2017):

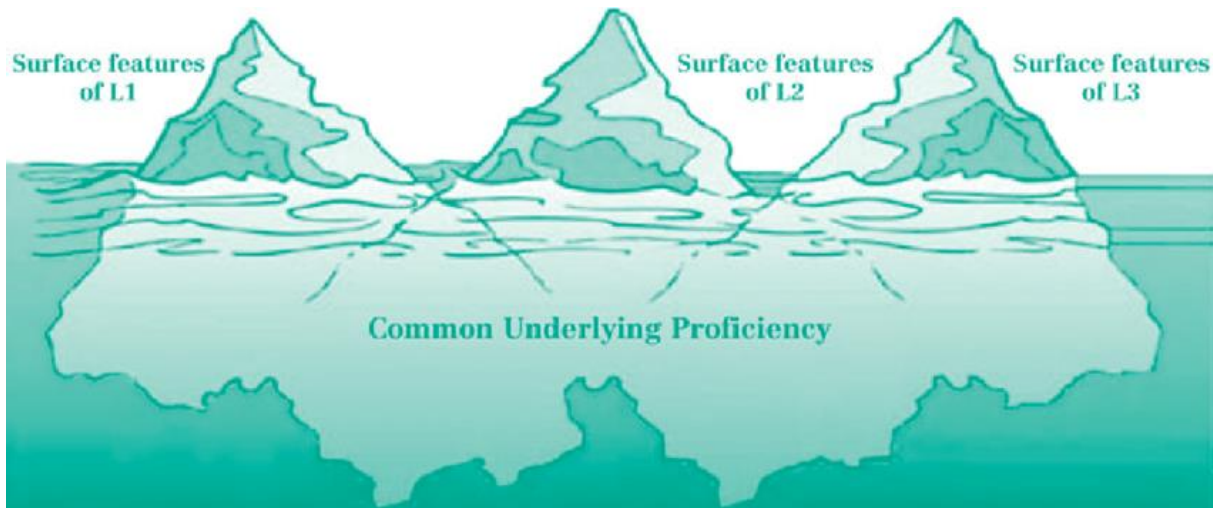
1. Voortalige fase (0-1 jaar)
2. Vroegtalige fase (1-2,5 jaar)
3. Differentiatiefase (2,5-5 jaar)
4. Voltooiingsfase (5- verder)

Wanneer een kind de eerste drie fasen van de taalontwikkeling in de eerste taal (L1) heeft doorlopen voordat er een tweede taal (L2) bij komt zijn er al een heel aantal concepten rond taal aangeworven. In de voortalige fase (0-1 jaar) heeft het kind klanken leren onderscheiden, intonatie en melodie leren herkennen en is het kind dit beginnen imiteren en oefenen; de baby brabbelt. In de vroegtalige fase (1- 2,5 jaar) zet de klankontwikkeling door en wordt er een begin gemaakt aan de woordenschat. De dingen krijgen een naam en er worden al korte zinnnetjes geformuleerd. De grammaticakennis neemt

toe. In de differentiatiefase (2,5- 5 jaar) neemt de woordenschat exponentieel toe. Het kind leert ook langere verhalen begrijpen en maakt zelf complexere zinnen.

3.2.3 **Meertalig functioneren**

De rots van Cummings:

Figuur 4. De rots van Cummings. Herdruckt van "Tweetalig onderwijs voor allochtonen; heeft het wel een meerwaarde?" door Sierens, S., 2012. Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/figure/Figuur-1-Model-van-de-ijsberg-van-Cummins_fig2_293505554

De onderliggende taalverwerving

De bovenstaande figuur toont hoe er een onderliggende gemeenschappelijke basis ligt onder de verschillende talen. De ijsbergen die boven het water uitkomen stellen de verschillende talen voor die iemand kan spreken. Dit zijn de woorden, de uitspraak van een taal, de grammatica, de gebruiksregels, etc. die iemand in een taal kan beoefenen. We zien in de afbeelding dat de verschillende ijsbergen onder de oppervlakte met elkaar in verbinding staan. Ze maken deel uit van eenzelfde basis. Dit wordt door Cummins de gemeenschappelijke onderliggende vaardigheden genoemd. Dit zijn intellectuele vaardigheden die overdraagbaar zijn naar een andere taal of kennis over taal in het algemeen, bijvoorbeeld concepten zoals woorden, zinnen, functionele betekenissen, taaldenken, het leggen van verbanden, het oplossen van problemen, analyseren, synthese maken en evalueren (Orioni, 2017, Braun&Cline, 2014).

Wanneer een kind zijn of haar eerste taal (L1) sterk heeft ontwikkeld dan kan de ontwikkeling van een tweede (L2) of derde taal (L3) doorbouwen op deze vaardigheden. Een sterke eerste taal is aldus zeer ondersteunend voor de ontwikkeling van een tweede taal en heeft zo een positieve invloed. Maar andersom kun je ook zeggen dat een zwakke beheersing van de moedertaal niet gunstig is bij het leren van een tweede taal (Orioni, 2017).

Taalmixen

Wanneer een meertalige persoon met een eentalige persoon in gesprek is en in dit gesprek woorden of zinsconstructies uit een andere taal inzet en mixt met de gesprekstaal noem je dit een *transfer*. Er wordt dan kennis uit een andere taal gebruikt om een gat op te vullen. De meertalige zit op dat moment wel in een eentalige modus, een *monolingual mindset*. Hij of zij probeert deze taal zo goed mogelijk te spreken. Een geleend woord wordt dan uitgesproken met het accent van de gesprekstaal.

Wanneer een meertalige echter in een gesprek met een andere meertalige talen mixt dan bevindt de meertalige zich in een *multilingual mindset*. Dit mixen van talen wordt dan *code-switching* genoemd. "Bij codewisseling gebruikt men tijdens een gesprek in de ene taal, een woord, zinsdeel of zin uit de andere taal die zijn vorm en klank behoudt." (Orioni, 2017, p.108).

"Een meertalig persoon heeft keuze uit verschillende talen om zijn gedachte over te brengen. Het middel (de taal) dat hij kiest hangt af van zijn gesprekspartner." (Orioni, 2017, p.79). Kinderen kunnen als de gesprekspartner de tweede of derde taal spreekt een beroep doen op de kennis van de beide talen. Hierdoor kunnen zij zich beter, efficiënter en met meer complexiteit uitdrukken (Braun & Cline, 2014). Wanneer een conversatiepartner dezelfde talen spreekt dan kan code-switching op deze manier het gesprek verrijken. Sommige woorden hebben in de ene taal een andere connotatie dan in de andere taal. Iemand kan zich dan veel preciezer uitdrukken, namelijk met de termen die het dichtst bij zijn of haar beleving komt. Daarnaast wordt er ook veel overgeschakeld wanneer er sprake is van bijvoorbeeld humor of poëzie. Niet elke grap is nog grappig na een vertaling (Orioni, 2017).

Uitgebreide analyses bij meertaligen wijzen erop dat taalmixen meer wordt ingezet als doelbewust gebruik om het brede taalkundige repertoire van het kind in te kunnen zetten en zo het gesprek te voeden, dan dat het gebruikt wordt vanuit verwarring of onzekerheid over het spreken. Code-switchen wordt vaak beschouwd als een mankement in de taalontwikkeling, maar het kan ook een teken zijn van een taalkundige en sociale creativiteit van een kind. Ze zijn hierdoor in staat om mensen bij een gesprek te betrekken of juist buiten te sluiten (Braun & Cline, 2014).

Teveel code-switching kan wel tot een gewoonte leiden bijvoorbeeld; wanneer er systematisch woorden worden ingezet uit een andere taal omdat het woord in de eerste taal niet gekend is. Daarom wordt er aangeraden om bij het spreken met kinderen een begonnen gesprek zoveel mogelijk in deze taal te blijven voeren. Wanneer je in een gesprek bij één taal blijft kan dat helpen om de kwaliteit van de taal te versterken. Wanneer er binnen zinnen consequent gemixt wordt en het eigenlijk niet meer duidelijk is in welke taal er wordt gesproken, kan code-switching leiden tot een gebrek aan woordenschat of taalkennis in deze verschillende talen (Orioni, 2017).

Emotie en taalkeuze

Een sterke moedertaal L1 bij successief meertaligen (of moedertalen L1 en L2 bij simultaan meertaligen) heeft zoals hierboven beschreven een impact op de taalontwikkeling bij het ontwikkelen van een tweede of derde taal. Maar naast deze cognitieve functie waarbij het draait om het *verstaan en kennen* van een taal, is het belang van de moedertaal ook zeer groot op het vlak van welbevinden, meer bepaald op het vlak van *emotiebeleving*. Er wordt in de communicatie niet alleen een boodschap doorgegeven er wordt ook een gevoel overgedragen.

Wanneer er in de moedertaal (L1) wordt gesproken, worden emoties en ervaringen op een andere manier beleefd dan wanneer er in de tweede (L2) of derde taal (L3) wordt gesproken (Chen, et al., 2012). Er is een andere beleving van hetzelfde verhaal wanneer iemand ditzelfde verhaal in een andere taal zou vertellen. Over het algemeen gaat de beleving van emoties dieper en is deze intenser wanneer er in de moedertaal wordt gesproken (Chen et al., 2012).

Casus onderzoeken van klinici die met meertaligen werken, constateren dat er bij patiënten die tijdens een consult switchen naar hun L1, worden vergezeld door een toename van de geuite emoties. Chen et al. (2012) verwijzen naar Pavlenko wanneer ze beschrijven dat de emotionaliteit die volgt op de *language shift* zich uit op verschillende manieren, waaronder met een toename van vloeken, huilen of veranderingen in de toonhoogte (het timbre) van de stem.

Er is ook een verschil in de doeltreffendheid van de taal. Wanneer er in een gezin bijvoorbeeld positieve emoties worden uitgesproken, zullen deze meer effect hebben wanneer deze emoties worden uitgesproken in de moedertaal. Omgekeerd zal een moeilijk gesprek, bijvoorbeeld over een onderwerp waar in de cultuur van de moedertaal een taboe op ligt, soepeler verlopen wanneer het gesprek wordt gevoerd in de tweede of derde taal (Chen et al., 2012). Er is dan een zekere emotionele afstand. Het kan voordelig zijn om een conflict of een emotioneel zwaar beladen onderwerp waarbij de emoties hoog kunnen oplopen, in de tweede taal te voeren. De emotionele en ook lichamelijke reacties zullen minder groot zijn. Hierdoor kan het gesprek vergemakkelijken en eventueel minder uit de hand lopen (Chen et al., 2012).

Wanneer de gesprekken met een hulpverlener niet in de moedertaal van de cliënt plaatsvinden, kan dat ervoor zorgen dat de hulpverlener geen accuraat beeld krijgt van de problematiek van de cliënt. Wellicht kan de cliënt zich behoorlijk goed uitdrukken in deze tweede taal en kunnen de hulpverlener en de cliënt elkaar goed begrijpen. Het is echter ook mogelijk dat de cliënt door het gebruik van die tweede taal toch met meer emotionele afstand spreekt en hierdoor ook meer afstand voelt over het gespreksonderwerp, enkel omdat het wordt besproken in deze taal en niet in de moedertaal. Zo zou het kunnen dat de hulpverlener geen juist beeld krijgt van de draagwijdte van de emoties die de ervaring met zich meebrengt, omdat de verwoording ervan in de tweede taal minder diep gaat. De cliënt toont hierdoor minder van de eigenlijke pijn die er allicht wel is (Chen et al., 2012).

Het veranderen van spreektaal omwille van de emotiebeleving wordt *emotion-related language shift* genoemd. Chen, Kennedy en Zou beschrijven *emotion-related language shift* als volgt:

“...changes in language that are associated with the verbal expression of emotion, the discussion of emotion, or changes in a speaker’s emotional state. Hearing or speaking a particular language can influence a speaker’s emotional response, and a speaker’s affective state may also influence his or her choice of language.”(Chen et al. , 2012, p.370).

Wanneer een ouder met zijn of haar kind spreekt over emoties of emoties uit, draagt dit bij tot de emotionele ontwikkeling van het kind (van der Schaaf, 2017; Chen et al. 2012). De manier waarop er wordt gesproken kan een positieve ofwel een negatieve impact hebben. Wanneer ouders er voor kiezen om met een kind over een bepaald onderwerp of in een bepaalde situatie in een specifieke taal te spreken, dan beleeft de ouder het gesprek met een bepaalde intensiteit. Dit geldt ook voor het kind. De taal waarin de ouder spreekt beïnvloedt de manier waarop het kind de emotie beleeft. Hierdoor kan de intensiteit van de reactie van het kind verschillen door de taalkeuze van de ouder.

Wanneer ouders met hun kind in de tweede taal spreken, zullen zij de emoties die hierbij komen kijken minder intens ervaren dan wanneer ze in hun moedertaal spreken. Door te spreken in de tweede of derde taal zal het gemakkelijker zijn om een onderwerp waar een taboe op ligt aan te gaan/te bespreken (Chen et al., 2012).

Tegelijkertijd ontstaat er wanneer een ouder in de tweede of derde taal spreekt een grotere discrepantie tussen de beleefde gevoelens en de uitdrukking ervan. Hierdoor kunnen de woorden en uitingen van gevoelens worden ervaren als minder authentiek. Wanneer een ouder zijn liefde voor het kind in de tweede taal uit, in plaats van in de moedertaal, dan brengt deze dit gevoel ook minder intens over. Het komt minder 'binnen' (Chen et al., 2012).

De taal die ouders kiezen om emoties uit te drukken wordt sterk beïnvloed door culturele verwachtingen en opvattingen over emotie. Wanneer een meertalige een bepaalde taal betreedt, past die zich ook aan de culturele waarden aan die samenhangen met die taal. Ze passen zich aan de culturele verwachtingen aan die met deze taal verbonden zijn. Er kan sprake zijn van een verandering in de positie die iemand inneemt binnen de sociale relatie, zoals van een passieve positie naar een dominante positie. Zoals een vrouw die een assertievere rol inneemt wanneer zij Engels spreekt in plaats van wanneer zij Chinees spreekt (Chen et al. 2012).

3.3 Het Meertalige gezin

3.3.1 Hoe in de praktijk

Er zijn verschillende manieren waarop gezinnen in de praktijk met hun meertalige realiteit omgaan. Elk gezin zoekt hierin een eigen weg. Hieronder worden kort enkele strategieën beschreven die in het dagelijks leven van meertalige gezinnen vaak worden toegepast.

OPOL methode.

OPOL staat voor *One Person One Language*. Deze strategie wordt veel gebruikt en voornamelijk bij tweetaligen. Elke ouder spreekt dan zijn of haar eigen moedertaal. Deze methode is het makkelijkst wanneer de beide ouders ook de taal van de andere ouder beheerst. Zo kan de andere ouder het gesprek tussen ouder en kind meevolgen en is er minder snel sprake van het gevoel buitengesloten te worden.

Om de beide talen actief te kunnen leren spreken is het belangrijk dat het kind in beide talen voldoende taalaanbod krijgt. Als één ouder bijvoorbeeld zeer weinig tijd doorbrengt met het kind is het heel moeilijk om de taal succesvol te leren beheersen.

Wanneer een kind naar school gaat krijgt de schooltaal een overwicht. Zowel voor tweetalige kinderen als voor meertalige kinderen zal de schooltaal vaak gaan domineren (Braun & Cline, 2014).

OSOL methode.

OSOL staat voor *One Situation One Language*. Bij het gebruik van deze methode spreekt men een bepaalde taal afhankelijk van de situatie waar men zich in bevindt. Het kan bijvoorbeeld zijn dat er thuis een bepaalde taal (L1) wordt gesproken in het gezin, maar dat er buitenshuis een andere taal wordt gesproken (L2) (Orioni, 2017). Hilde De Smedt, al dertig als logopediste werkzaam bij Foyer in

Molenbeek, benadrukt dat het belangrijk is, dat ouders van kinderen die op school een tweede of derde taal spreken, een positieve attitude hebben ten opzichte van de schooltaal. Wanneer ouders ook moeite doen om de schooltaal te leren heeft dit een zeer sterke positieve invloed. Zo hebben de ouders een belangrijke signaalfunctie (De Smedt, 2018).

Het kan ook zo zijn dat het gezin wisselt van taal afhankelijk van wie er aanwezig is. Dit is bijvoorbeeld het geval wanneer iedereen Frans spreekt als oma op bezoek komt of als het gezin bij oma op bezoek is.

Ook bij deze methode is het essentieel dat elke taal voldoende wordt gesproken, dat er, met andere woorden, voldoende taalaanbod is (Orioni, 2017).

Flexibiliteit en veranderlijkheid

Uiteraard hanteert niet ieder gezin dezelfde methode. Ieder gezin maakt zijn eigen keuzes. Deze keuzes worden ook vaak herzien en aangepast, bijvoorbeeld; wanneer een gezin verhuist naar een ander land, of wanneer een ouder minder aanwezig kan zijn door zijn of haar werk. Wanneer er een verandering in het taalaanbod komt, moet er gekeken worden naar de specifieke noden van het gezin en de kinderen.

In alle documentatie rond meertaligheid komt terug dat het belangrijk is dat er duidelijke afspraken zijn over wie wanneer en waar welke talen spreekt en dat deze 'regels' consequent gebruikt worden. Veel ouders stuiten wel op periodes van verzet, of zelfs heuse weigerperiodes, waarbij een kind een taal niet wil spreken. Meestal duren deze periodes niet te lang en is het een kwestie van volhouden. Maar soms is het ook belangrijk om te kijken naar de verwachtingen die er zijn. Wanneer een kind drie of vier talen moet spreken in het dagelijks leven, is het logisch dat niet elke taal even veel taalaanbod krijgt en niet hetzelfde niveau heeft. Het kan nodig zijn dat ouders hun verwachtingen bijstellen aan de unieke situatie van hun kind. Hilde De Smedt pleit er in haar workshops rond meertalige gezinnen voor dat er ten allen tijde gekeken wordt naar het totaal plaatje van het welzijn van het kind en het gezin in zijn geheel. Dát kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat kinderen niet in elke taal leren lezen en schrijven of, dat er talen zijn die zelfs eerder passief dan actief gekend zijn.

3.3.2 **De kwetsbaarheden**

Eentalige blik van de maatschappij

In het tweede hoofdstuk wordt beschreven dat de meertaligheid een blijvend gegeven is. Toch heeft onze maatschappij nog een eentalige mentaliteit, een *Monolingual Mindset*. Hiermee wordt bedoeld dat er met een eentalige bril wordt gekeken naar meertaligheid, meertalig functioneren, het nut van meertaligheid, etc. Door dit te doen worden er onjuiste conclusies getrokken. Zo leidt de eentalige blik op meertaligheid naar een visie, waarin de eentalige verwacht van meertaligen dat zij de verschillende talen net zo goed gaan ontwikkelen als een eentalige haar enige taal ontwikkelt. Er wordt vanuit gegaan dat een tweetalige de optelsom is van twee eentaligen, maar dit is niet zo. Een eentalige functioneert anders dan een twee- of drietalige (Orioni, 2017).

Reinhilde Pulinx schreef in 2017 een doctoraatsonderzoek rond taal en burgerschap waarbij ze beschrijft dat er door het beleid een mono linguaal of ééntalig referentiekader is ontwikkeld. In dit kader wordt het Nederlands in Vlaanderen als taal naar voren geschoven, als een cruciale voorwaarde voor participatie en integratie. Er worden taalvereisten gesteld om bepaalde rechten te kunnen

krijgen. Dit zie je ook terug in het onderwijs. Pulinx stelt deze voorwaardelijkheid in vraag. Zij pleit voor een andere manier van denken: "De monolinguale paradox kan opgeheven worden door de relatie tussen taalkennis en participatie om te keren, waarbij taalkennis het resultaat wordt van participatie in plaats van de voorwaarde ertoe." (Pulinx, 2018).

Er is sprake van een negatief verband tussen de mate van het eentalige denken van leerkrachten en de mate van het vertrouwen dat zij hebben in hun leerlingen (Pulinx, 2018). Dit kan leiden tot een negatieve spiraal. Orioni verwijst naar Van Avermaet, medeonderzoeker van Pulinx, wanneer ze schrijft dat 'hogere verwachtingen leiden tot hogere prestaties en lagere verwachtingen leiden tot lagere prestaties'. De monolingual mindset van leerkrachten leidt tot cognitief lagere prestaties bij meertalige leerlingen (Orioni, 2017).

Inmiddels is er wel meer interesse voor meertaligheid en zijn er steeds vaker onderzoeken waardoor er meer kennis over is. Wel is het opvallend dat er een tweedeling blijft in het denken over het nut van meertaligheid. Orioni benoemt dat er aan de ene kant een positieve golf is rond 'nuttige meertaligheid' die wordt ondersteund door beleid. In de hogere sociale bevolkingslaag maakt deze zijn groei door. Het Engels wordt bijvoorbeeld als een nuttige taal gezien. Aan de andere kant wordt er toch nog erg wantrouwend gekeken naar kinderen die in een meertaligheid opgroeien waarvan het nut niet direct door de maatschappij wordt erkend. Niet elke vorm van meertaligheid kan rekenen op dezelfde steun of mate van acceptatie of appreciatie. Er is sprake van verschil in status (Orioni, 2017).

De status van taal / Taaldiscriminatie

De status van een taal hangt af van zijn economische positie en van zijn machtspositie schrijft Orioni. De status van een taal heeft een grote invloed op de waardering van een taal. De mate waarin talen gewaardeerd worden heeft een invloed op het taalbeleid, dat weer een impact heeft op de status van een taal. En zo is de cirkel rond. Orioni beschrijft dat Engels, Frans en Duits een hoge status hebben. En ook het Spaans, het Italiaans en het Chinees vallen tegenwoordig onder deze groep. Kinderen die deze talen spreken krijgen hierop over het algemeen positieve reacties (Orioni, 2017).

Het Turks, het Berbers, het Pools en het Bulgaars worden vaak veel minder positief onthaald. De mensen krijgen veel minder stimulatie om hun thuistaal te spreken. De maatschappij, de omgeving waardeert de taal niet. Ziet deze niet als nuttig, of linkt de taal bijvoorbeeld aan de Islam, en voelt zich er ongemakkelijk bij of zelfs door bedreigd. Orioni noemt dat subtractieve meertaligheid. Het gebrek aan waardering haalt de taal en niet alleen deze thuistaal onderuit. Dit heeft tegelijkertijd ook een impact op de schooltaal. Het beeld van de ijsrots van Cummings waarbij de talen onder de oppervlakte samenkomen en één zelfde basis vormen sluit hierbij aan. Alle talen staan met elkaar in verband. Zij hebben een wisselwerking op elkaar (Orioni, 2017).

Het krijgen van positieve reacties zorgt er voor dat het kind gewaardeerd wordt in zijn meertaligheid. Het kind voelt een positieve appreciatie en dit zal stimulerend werken op de verdere taalontwikkeling en het zelfvertrouwen.

Orioni schrijft over de pedopsychiater Jean Claude Metraux die waarschuwt dat er loyaliteitsconflicten kunnen ontstaan wanneer een kind vanuit de maatschappij geen waardering krijgt voor zijn thuiscultuur, en ook omgekeerd, wanneer een kind thuis geen waardering ervaart voor bijvoorbeeld de schoolcultuur of de maatschappij. Dit heeft een negatieve invloed op de persoonlijkheidsontwikkeling en de identiteitsvorming.

Onzekerheden en twijfels over aanpak

Ouders krijgen ten gevolge van de monolingual mindset vanuit verschillende kanten commentaar op hun meertalige kinderen of gezin. Ook voor ouders is hun eigen taalsituatie vaak nieuw, een gevolg van een samenkomen van verschillende achtergronden.

Hilde De Smedt (werkzaam bij Foyer) ziet regelmatig jonge ouders die onzeker zijn over hun taalopvoeding. Zij kunnen niet terugvallen op hun eigen ervaring als kind, of op de manier waarop hun eigen ouders de taalopvoeding aanpakten. De taalsituatie van hun gezin is té anders. In één generatie tijd is er veel veranderd. Hun eigen identiteit is verbonden aan hun meertaligheid, is daardoor gelaagd. Wanneer deze onzekere ouders dan (ongevraagde) commentaar en vaak tegenstrijdige 'tips' krijgen van hun omgeving dan is dat niet bevorderlijk voor hun zelfvertrouwen en vertrouwen in hun opvoeding (De Smedt, 2018).

Hilde De Smedt legt nadruk op het begrip *inclusieve meertaligheid*. Hiermee wordt bedoeld dat alle talen die een rol spelen in het leven van een gezin functioneel kunnen zijn en dat er verschil kan zitten op de vaardigheid die elke taal haalt. Zo zal er in de ene taal een hoge taalvaardigheid ontwikkeld zijn, bijvoorbeeld in de thuistaal (L1) en is de schooltaal (L2) ook sterk ontwikkeld, maar is de derde taal die bijvoorbeeld met een van de grootouders wordt gesproken eerder beperkt ontwikkeld, of zelfs enkel receptief. Hilde De Smedt: "Maar zolang een taal betekenis heeft voor het gezin of voor de individu, wordt ze zeker niet 'geschrap't'."

"Kinderen uit gezinnen waar aandacht is voor taal (praten, voorlezen, taalspelletjes) hebben een voorsprong op kinderen die in een taalarm gezin opgroeien." (Orioni, 2017, p.70). Uit onderzoek blijkt dat kansarmoede een negatieve invloed heeft op de taalontwikkeling van zowel eentalige als meertalige kinderen. Kinderen uit een kansarm gezin hebben een beperkter taalaanbod. Hilde De Smedt benoemt een welwillendheid van ouders om hier meer op in te zetten. Tegelijkertijd kan ze ook constateren dat dit in hun context vaak allesbehalve evident is. Veel van deze ouders hebben een job met slechte werkuren, gezondheidsperikelen, geldzorgen... Het is voor deze ouders dan ook niet evident om grote veranderingen te bewerkstelligen. Maar Hilde De Smedt denkt dat ook kleine veranderingen vaak al een grote impact kunnen hebben op het welbevinden van het gezin op het vlak van taal.

3.4 Praktische toepassing op de casus

Als ik deze invalshoek betrek op de casus van Yasmina dan kom ik op de volgende thema's:

De meertalige opvoeding in het ouderlijk gezin van Yasmina:

Yasmina groeide op in een meertalig gezin. Ze heeft een simultaan meertalige opvoeding genoten. Binnen het ouderlijk gezin werd de OPOL (One Parent One Language) methode gevolgd. Haar moeder sprak vanaf haar geboorte Nederlands (L1) met haar, haar vader sprak Frans (L2) met haar. Daarnaast werd er door de grootouders respectievelijk Arabisch (L3) en Berbers (L4) gesproken tegen Yasmina en haar zussen.

Taalblootstelling:

In de vroege kinderjaren was Saïd, de vader van Yasmina, veel aan het werk. Het Nederlands was daardoor dominant. Yasmina sprak met haar moeder Aïcha en haar oudere zus Lina Nederlands. Het Frans bleef eerder passief. Yasmina was in haar kindertijd weigerachtig om het Frans te spreken. Het Arabisch werd ook op de zaterdagschool binnengebracht. Maar Yasmina vond het niet leuk, ze vond het erg moeilijk en zag er het nut niet van in. Ze ging dan ook jaren lang met tegenzin naar de Arabische les, boekte nauwelijks vooruitgang en stond negatief tegenover het Arabisch. Het Berbers ontwikkelde zich tot een passieve taal. Ze sprak zelf maar mondjesmaat Berbers. We zouden kunnen zeggen dat tot haar jongvolwassenheid de taalontwikkeling van Yasmina een matig geslaagde simultaan meertalige opvoeding was, waarin niet elke taal door Yasmina zelf werd gewaardeerd en omarmd. Bovendien was er onvoldoende blootstelling aan zowel het Frans als het Arabisch en het Berbers, waardoor ze zich in deze talen niet goed kon of durfde uiten.

Vanaf de jongvolwassenheid verandert de visie van Yasmina zelf ten opzichte van haar eigen meertaligheid. Het gevoel van onvermogen en weerstand zette zich om in een gevoel van noodzaak en functionaliteit. Yasmina ontwikkelde een intrinsieke motivatie. Ondanks het feit dat de opvoeding van Yasmina simultaan meertalig was, was de taalontwikkeling van Yasmina dat waarschijnlijk niet helemaal. Er was een gebrek aan taalinput, er was sprake van weigerachtigheid en er ontbrak een gevoel van noodzaak ten opzichte van de tweede, derde en vierde taal.

Sinds de weerstand is weggevallen heeft Yasmina zich goed kunnen ontwikkelen. Ook spreekt ze nu in haar eigen gezin Frans en Arabisch met haar man Karim. Samen met Karim voedt ze haar dochter Leyla meertalig op. Ze spreekt zelf voornamelijk Nederlands met haar pasgeboren dochter. En Karim spreekt voornamelijk Arabisch met Leyla. Zo hanteren ze momenteel ook de OPOL-methode.

Emotiebeleving:

Het Nederlands blijft de taal waar Yasmina haar gevoelens het best in kan uiten en waar zij deze het meest in beleeft. Met haar moeder en zus spreekt ze vooral Nederlands. Wanneer een gesprekspartner verschillende talen beheerst mixt Yasmina ook wel eens talen wanneer het beter voelt om een bepaald woord of een bepaalde zin in een andere taal te uiten (code-switchen).

Moeilijkheden:

- Door dat het Nederlands in het kerngezin overheerste, voelde Saïd, de vader van Yasmina, zich vaak buitengesloten. In theorie was de afspraak dat er, wanneer de vader ook thuis was, aan tafel Frans werd gesproken. Maar in de praktijk was dat moeilijk en werd deze regel vaak door de kinderen niet gerespecteerd. Bovendien weigerde Yasmina verschillende jaren om Frans te spreken. Met als gevolg dat Aïcha, de moeder van Yasmina, vaak in het Frans/Nederlands vertaalde tussen Saïd en Yasmina. Hierdoor ontwikkelde de relatie tussen Yasmina en haar vader zich niet zo goed. Er was vooral veel frustratie en een tekort aan gevoel van verbinding. Dit heeft zich enigszins verder gezet met andere mannen in de familie, Yasmina zegt opvallend minder interactie met de mannelijke familieleden te hebben.
- De blik van de eentalige maatschappij: Voor Yasmina was het moeilijk om zichzelf in de maatschappij te positioneren. Ze voelde zich Nederlandstalige. Woonde in Brussel. Ging naar een Nederlandstalige school. Ze kreeg heel vaak van o.a. docenten en andere volwassenen opmerkingen over haar taligheid. "Amal, jij spreekt zo goed Nederlands?", "Waar woon je? In

Molenbeek?? Je bent zeker verhuisd?” “Is jouw mama een Belg?”, “Jij bent toch een Marrokkaan? Hoe komt het dat jij zo goed Nederlands spreekt?”, etc. Al deze opmerkingen maakten haar onzeker. Ze begreep niet waarom mensen haar niet geloofden. Tegelijkertijd voelde ze zich heel speciaal. Ze was anders dan de anderen uit haar klas. Ze sprak beter Nederlands en werd ook beter behandeld dan de andere leerlingen met een allochtone achtergrond.

3.5 Besluit

In deze invalshoek kreeg je inzicht in de verschillende ontwikkelingsmogelijkheden van een meertalig gezin. Ieder gezin functioneert op zijn eigen manier al naar gelang de behoeften, mogelijkheden en context waar het zich in bevindt. Om tot een goede ontwikkeling te komen zijn acceptatie en appreciatie voor de verschillende talen essentieel. Alle talen hebben een onmisbare functie in het leven van een meertalige. Het belang van vertrouwen en een positieve attitude naar het meertalige gezin toe valt niet te onderschatten aangezien dit onmiddellijk een impact heeft op het opvoedingspotentieel van de ouders en het welbevinden van het hele gezin.

Hoofdstuk 4 De hulpverlener in het verhaal van het meertalige gezin

4.1 Inleiding

In de eerste invalshoek is besproken hoe meertaligheid in onze maatschappij een plek inneemt en ontwikkelt. Vervolgens hebben we in de tweede invalshoek gezien hoe meertaligheid in een gezin kan functioneren. Aangezien hulpverleners meer en meer te maken krijgen met gezinnen of koppels die andere en vaak verschillende talen spreken, richt ik mij ook tot hulpverleners. In deze invalshoek zal ik dieper ingaan op de hulpverlener in de context van het meertalige gezin: Hoe kan een hulpverlener omgaan met meertalige gezinnen? Waar kan een hulpverlener rekening mee houden? Waar kunnen hulpverleners meer informatie vinden?

4.2 De meertalige realiteit van de hulpverlening

“Je kan lange ideologische debatten voeren over de wenselijkheid van een goede kennis van het Nederlands en de wenselijkheid van meertaligheid, maar de realiteit voor wie op huisbezoek gaat, voor wie voor de klas staat of op andere plekken op de eerste lijn werkt, is er één van meertaligheid.”(Hoffman et al. 2014, p.7)

Aangezien de superdiversiteit, zoals uitgebreid besproken in de eerste invalshoek, op álle burgers die in een superdiverse samenleving leven een impact heeft, is deze niet meer weg te denken. Ook de welzijns-, onderwijs- en zorgsector moeten zich hiertoe verhouden.

4.2.1 *De hulpverlener en de hulpvrager*

De hulpverleners anno 2019 moeten beseffen dat de superdiversiteit in de vorm van meertaligheid een invloed heeft op het functioneren van veel van de gezinnen waar zij mee werken. Meertaligheid is inmiddels in de grootsteden eerder regel dan uitzondering. Vanuit dit besef is het vervolgens belangrijk dat hulpverleners hier in hun professionele handelen ook rekening mee houden. Hulpverleners moeten weten wat zij kunnen doen om meertalige gezinnen die zij tegenkomen te ondersteunen. Al in 2014 beschreven Hoffman, Geldof en Konings dat de superdiversiteit leidde tot een toegenomen verscheidenheid in hulpvragen alsook in hulpvragers. Dat vraagt om hulpverleners met een diversiteitsbewuste basiscompetentie om vervolgens andere vaardigheden te kunnen gebruiken/benutten. Bijvoorbeeld door op maat en krachtgericht te werken (Hoffman et al. 2014).

Er is een rol weggelegd voor de hulpverlener om de realiteit niet te veroordelen of te bestrijden maar om er mee te werken/te ondersteunen op een emancipatorische en inclusieve wijze. Met andere woorden, het laten komen tot zijn rechten.

De taalverwerving wordt in onze maatschappij nog veelal benaderd vanuit een “assimilatie-denken”.

“De meertalige realiteit in superdiverse steden wordt vanuit een ideologische positie ontkend. De nadruk op kennis van het Nederlands wordt steeds vaker een instrument van uitsluiting dan een hefboom tot emancipatie vanuit een realiteit van meertaligheid, die men ook als

kracht en niet enkel als een bedreiging voor de 'Vlaamse eigenheid' zou kunnen zien. " (Geldof, 2013).

Geldof beschrijft dat het bezien van integratie als, een eenzijdig proces van aanpassing (assimilatie) voorbijgaat aan de realiteit. Integratie is volgens Geldof een wederzijds proces. "Daarbij vraagt men niet alleen om een aanpassing van wie migreert of uit andere culturen komt, maar verandert ook de ontvangende samenleving zodat een nieuwe synthese ontstaat."(Geldof, 2013). Indien we eenzijdig kijken, negeren we een deel van de samenleving of we zijn het als een statisch geheel: ofwel ben je geïntegreerd (met andere woorden: je spreekt de taal) ofwel je bent niet geïntegreerd (je spreekt de taal niet). In deze redenering wordt voorbij gegaan aan de realiteit van een samenleving die is veranderd en bovendien constant veranderend is. (Mensen spreken talen, leren talen, vergeten talen, etc).

Er is de laatste jaren veel en vooral meer aandacht voor interculturele communicatie binnen de hulpverlening, maar deze wordt vaak nog als problematisch ervaren of beschouwd. "Op de achtergrond zien we ook een zoektocht naar een breed gedragen en krachtgerichte visie op het omgaan met superdiversiteit. Er blijft in de samenleving een wijdverspreide grondtoon die superdiversiteit als bedreigend ervaart, integratie gelijk schakelt met assimilatie en culturele schuldmodellen hanteert." (Geldof, 2013).

Om hier weerwerk aan te geven kan de welzijnssector inmiddels putten uit methodieken en werkwijzen die vertrekken vanuit een krachtgerichte visie die individuele en structurele verbeteringen nastreeft en dit doet mét aandacht voor de leefwereld van mensen. Het gaat erom om met respect in dialoog te gaan over deze culturele elementen en ze te valideren. Zo kunnen ook complexe problematieken bespreekbaar gemaakt worden en kan er vanuit verbinding samengewerkt worden.

4.2.2 De hulpverlener en het eigen wereldbeeld

Los van de meertalige realiteit van de hulpvrager te erkennen, herkennen en te respecteren, is het ook belangrijk dat de hulpverlener een reflectie heeft over de eigen taligheid en het eigen referentiekader. Bustamante, et al. (2011) refereren naar Sue et al.(1992) wanneer zij schrijven dat het erg belangrijk is dat welzijnswerkers vertrekken vanuit hun eigen wereldbeeld en zich hier ook van bewust zijn. Door hier oog voor te hebben zullen zij minder de neiging hebben om het mogelijke aandeel van culturele problematieken te minimaliseren. Hierdoor kunnen zij de interculturele koppels beter begeleiden (Bustamante et al., 2011, p.162). Door dit verschil in taal beleving en gebruik met het koppel of het gezin openlijk te bespreken, kunnen veronderstellingen en vooroordelen direct worden omgezet in vragen en interesse. Dit helpt de hulpverlener ook om niet in de valkuil van de expertpositie te lopen. Wanneer de cliënten zich minder goed kunnen uitdrukken in de gevoerde taal kan de hulpverlener onbewust sneller de neiging hebben om die rol aan te nemen De houding van het niet-weten, van de nieuwsgierigheid naar de ander wordt als een essentiële attitude genoemd om zo de cliënten te helpen om weer in contact te komen met hun normen en waarden die door cultureel gerelateerde stressoren ondergesneeuwd raken (Softas-Nall, et al., 2015).

Het onderzoek van Dewael en Costa (2013) toont hoe meertalige cliënten meer empathie van hun hulpverlener of therapeut ervaren wanneer deze ook meertalig is. "When I found out that my therapist was multilingual, I felt that I had much more in common with him regardless if we continued our interview in English. I felt that I could relate and reveal certain problems to him rather than being

analyzed by a uni-lingual doctor.” (Dewaele, M. & Costa, B., 2013, p. 40) “Being a multilingual myself, I would feel they would understand me better (not even depended on the languages they speak), as I think growing up and living in the society as a multilingual person is very different from monolingual, so I would feel a bit closer to my therapist.” (Dewaele, M. & Costa, B., 2013, p.40)

Op verschillende vlakken heeft het wereldbeeld en de (meer)taligheid van de hulpverlener dus invloed op de relatie met de cliënten. Het is dus zeker belangrijk hier aandacht voor te hebben en deze indien relevant, te bespreken.

4.2.3 *Tolken:*

Het werken met tolken is in bepaalde gevallen onvermijdelijk. Uiteraard is het gebruiken van tolken noodzakelijk wanneer er geen gemeenschappelijke taal is.

Softas-Nall en al. halen een onderzoek van DeAngelis (2010) aan wanneer ze beschrijven dat het in gezinssituaties voor een hulpverlener praktisch is om een kind of een ander familielid te laten vertalen. De vertaler kost geen geld en onmiddellijk beschikbaar. Maar deze persoon is ook betrokkene. De vertalende rol kan een kind (of andere betrokkene) stress brengen. Zeker wanneer er over traumatische of delicate zaken wordt gesproken (Softas-Nall en al. 2015).

Verschiedende onderzoekers benadrukken echter dat er ook met de hulp van een professionele tolk nog communicatieproblemen en misverstanden kunnen ontstaan (Softas-Nall en al. 2015). Bovendien heeft de aanwezigheid van een tolk een impact op de vertrouwelijkheid in de gesprekken (Softas-Nall en al. 2015).

Wanneer een hulpverlener met een tolk moet werken zal deze hier extra tijd aan moeten besteden. Bij het voorbereiden en organiseren van het gesprek zijn er meer mensen betrokken. Ook duurt een gesprek met een tolk langer, hier moet dan ook meer tijd voor vrijgemaakt kunnen worden (Hoffman, E., Geldof, D. & Koning M., 2014)

4.3 **Praktische informatie rond werken met meertaligheid**

- Kind en Gezin (kindengezin.be) heeft onder Taal en Communicatie ook een aantal pagina's gewijd aan Meertaligheid.

Er wordt ingegaan op de *Fasen*. Op deze pagina wordt er beschreven welke fasen in de taalontwikkeling kinderen doorlopen die een successieve meertaligheid hebben.

Onder het kopje *meertalig opvoeden in een gezin* wordt er ingegaan op de zoektocht van ouders naar een strategie die bij hun eigen unieke gezin past. Er wordt ingegaan op onzekerheden en er worden een aantal tips voor ouders geformuleerd.

Bij de pagina *meertalige kinderen ondersteunen* wordt er benadrukt dat er een positieve attitude ten opzichte van het meertalige kind nodig is specifiek over hun meertaligheid, en worden er concrete suggesties gedaan voor kind verzorgers in de kinderopvang.

En bij *tips* wordt een lijstje gegeven met suggesties hoe taal te stimuleren in de omgang met kleine meertalige kinderen.

- De website van Meertaligheid.be is vooral informatief en doorverwijzend. Het is een site waarop iedereen die met meertalige kinderen en/of hun ouders te maken heeft informatie kan vinden. Daarnaast is er ook toegang tot materiaal en concrete tips.
- www.kindentaal.nl Op deze Website kun je de SNEL test doen. SNEL Staat voor Spraak- en taal Normen Eerste Lijn. Het is een korte test van 14 vragen die ouders kunnen invullen om te zien of hun kind een ontwikkeling doormaakt die de normale taalontwikkeling volgt. Zo krijgt de ouder een inzicht in de taalontwikkeling van het kind.
- www.sig-net.be Hier kun je een multidisciplinaire vragenlijst vinden die je als professionele hulpverlener kunt gebruiken om meer te weten te komen over de talige omstandigheden waarin een kind opgroeit. Deze vragenlijst kan een leidraad zijn bij bijvoorbeeld een intake gesprek.

4.4 De krachtgerichte werking van Foyer

Op het vlak van meertaligheid is de organisatie Foyer in Molenbeek al decennia bezig. Zij hebben een expertise opgebouwd rond het werken met meertalige gezinnen en hun problematiek. Zij werken mee aan internationale onderzoeken rond meertaligheid. Foyer is een non-profit organisatie in Molenbeek die zich op het lokale, regionale en internationale vlak bezighoudt met diversiteit, interculturaliteit en sociale cohesie. Binnen hun werking heeft meertaligheid al 35 jaar een plaats. Vroeger lag de klemtoon van hun werking rond meertaligheid bij meertalig onderwijs en talensensibilisering. Tegenwoordig focust Foyer zich op het ondersteunen van meertalige gezinnen en de meertalige opvoeding.

4.4.1 *Partners in Meertaligheid (PIM)*

Onderdeel van de werking van Foyer is het expertise centrum PIM. Dat staat voor Partners In Meertaligheid. Hier kunnen ouders, maar ook professionelen terecht voor advies, taalanalyse, coaching, workshops of de vorming van professionelen. Ouders die vragen hebben over meertalig opvoeden of zich zorgen maken over de taalontwikkeling van hun kind kunnen een afspraak maken. Professionelen die bij een meertalige opvoeding van een kind betrokken zijn en een vraag hebben kunnen via mail een casus voorleggen.

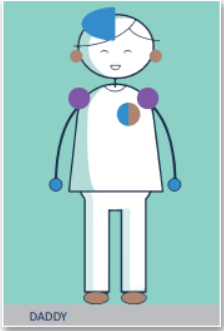
4.4.2 *TALES@home*

Tussen 2016 en 2018 werkte Foyer mee aan een internationaal project TALES@home. TALES@home staat voor: Talking About Language and EmotionS at Home. Deze internationale samenwerking ontwikkelde een digitale tool. Een App die gebruikt kan worden om meertalige gezinnen te ondersteunen en zo te helpen bij het ontwikkelen van een stimulerende omgeving voor het taalleren en welbevinden (<http://app.talesathome.eu/>). Zoals eerder in de hoofdstuk 3 aangehaald hebben emoties een grote invloed op de manier waarop taal wordt beleefd en hoe deze zich ontwikkelt. Deze App dient er voor om meertalige gezinnen, professionele die werken met meertaligen of meertalige gezinnen te helpen bij het ontwikkelen van een open sfeer waarin de beleving van taal en de eventuele moeilijkheden of problematieken te kunnen bespreken op een inclusieve en respectvolle manier.

Door deze tool, TALES@home te gebruiken kan er tussen de verschillende actoren en/of generaties een gesprek op gang komen. Zo kunnen gezinnen, of individuen positieve en negatieve ervaringen, gevoelens of bedenkingen met elkaar delen. Er kan met deze App met of zonder begeleiding van een professional gerefleeteerd worden. Via de website van TALES@home (www.TALES@home.eu) kunnen professionelen ook een vijfdelige online training volgen.

General goal

- TALES@home is a tool for multilingual families, with a strong family-centred approach. It can be used to enhance the language environment at home and in situations where the language choices have an influence on individual family members' wellbeing and language learning abilities.
- Varied activities are helping the different family members to reflect on their language use (especially at home), linked emotions and expectations. Secondly they are encouraged to talk about these issues in an open and respectful way.
- The role of the professional during the use of the tool is to reinforce this reflection and communication.

The digital TOOL

5 activities allow families to reflect on their language use and linked attitudes and emotions under the guidance of a professional:

- Create a family – to identify yourself and your languages
- Language Portraits – to show how you feel about the languages you speak and learn
- Competences on a ladder – to show and discuss what you have reached and further goals
- Discussing situations – to increase mutual understanding in specific language situations
- Timeline – to reflect on and discuss your language history

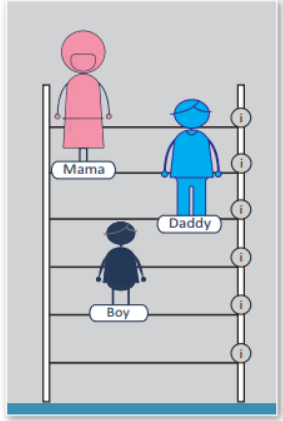
Professionals - target group

All professionals working in an education context with multilingual families such as teachers, educators, therapists, social workers or medical staff.

Multilingual families - target group

All families using more than one language at home or/and families using a home language that differs from the mainstream language(s).

It is either an individual or family-based approach. Emphasis is placed on communication and exchange.

Figuur 5: Herdrukt van: Flyer Tales @home geraadpleegd op <http://app.talesathome.eu/>.

Er zijn 5 stappen die gezet kunnen worden. Om te beginnen wordt er een familie aangemaakt en voor alle gezinsleden een avatar gekozen. Daarna wordt ingevoerd welke talen elk gezinslid spreekt en daar koppelt men dan een kleur aan. Wanneer het gezin op deze manier vorm gekregen heeft kan er naar een van de vier volgende activiteiten worden overgeschakeld. Op deze speelse manier krijgt men inzicht op het functioneren van het gezin. Wellicht hanteert men de OPOL (One Parent One Language) strategie, ofwel de OSOL (One Situation One Language) strategie, zoals eerder besproken in hoofdstuk 3. Elke activiteit van de App heeft als doel het bespreken, delen en reflecteren van de taligheid van het individu en het gezin.

- Bij **Familieportretten** wordt de emotionele taalbeleving van elk gezinslid in kaart gebracht. De visuele manier om elke taal een plek te geven in het lichaam van de avatar werkt zeer uitnodigend.
- Bij **Situaties bespreken** worden er 6 verschillende thema's aangeboden waar op geklikt kan worden en waar vervolgens aangegeven kan worden welke talen bij die thema's een rol spelen. Deze thema's hebben allemaal een rol in het gezinsleven; etenstijd, huiswerk, bedtijd, speeltijd, ruzie, bezoeken. Het is de bedoeling dat er doorgevraagd wordt naar de beleving van elk gezinslid.

- Bij **Vaardigheden op een ladder** worden de taalkennis en taalvaardigheid van de verschillende gezinsleden visueel in verhouding tot elkaar weergegeven.
- Bij **Tijdslijn** wordt er per gezinslid op een tijdslijn in beeld gebracht waar op de wereldkaart en in welke periode, elke gesproken taal zich heeft ontwikkeld. De mate van taalontwikkeling wordt ook aangegeven. Deze activiteit is vooral interessant voor gezinnen of gezinsleden die in verschillende landen hebben gewoond. Er wordt zo in beeld gebracht of en welke talen zich dan wel simultaan dan wel successief hebben ontwikkeld (meer over de simultane en successieve taalontwikkeling is in hoofdstuk 3 beschreven).

Figuur 6: Herdrukt van App TALES@home (www.talesathome.eu)

Deze App, TALES@home, geeft aanleiding tot gesprek en verdieping. Bij elke activiteit kan de begeleider er al dan niet voor kiezen om deze afzonderlijk of gezamenlijk te doen. De rol van de professional die deze stappen begeleidt ligt in het faciliteren van de uitwisseling tussen de verschillende gezinsleden.

TALES@home adviseert de professional die met een gezin en de App aan de slag gaat om:

- Voor het starten na te denken over de mogelijkheid van het specifieke gezin om bepaalde activiteiten afzonderlijk te doen. Soms kan het heel zinnig zijn om gezinsleden individueel de ruimte te geven om zich uit te drukken.
- Andere activiteiten zijn dan weer interessant, omdat ook de reacties van de gezinsleden onderling op elkaars keuzes heel veelzeggend kunnen zijn.
- Niet te snel in discussie of in de richting van aanpassing te gaan in de gesprekken. Eerste stap is luisteren en samen reflecteren. Veranderingen zijn pas later aan de orde.
- De positieve zaken actief te benoemen. Nodig de verschillende gezinsleden zo veel mogelijk uit om ook aan elkaar positieve feedback te geven op het vlak van taalkennis, of op het vlak van inspanningen.
- Er zijn soms spanningsvelden die niet direct opgelost kunnen worden. Maar begrip ontwikkelen voor de verschillende posities kan ook al zorgen voor minder spanning.

- Indien er afspraken worden gemaakt rond taalgebruik thuis, deze dan zo concreet mogelijk en haalbaar te maken.

Rol ouders als manager en als coach

Bij het ontwikkelen van de App Tales@home hebben de onderzoekers ook een aantal aanbevelingen voor het werken met ouders. In de benadering van een meertalig gezin is het volgens hen belangrijk om voor ogen te houden dat elke situatie uniek is. Elk gezin heeft andere factoren die meespelen bij het maken van keuzes. Ze beschrijven twee essentiële rollen van de ouders, namelijk de rol van de manager en de rol van coach, die beiden een belangrijke functie hebben.

In de rol van manager heeft een ouder vaardigheden nodig om een lange termijn visie te kunnen ontwikkelen die rekening houdt met het gehele gezin én de verschillende gezinssituaties die zich aandienen. Hierbij moet de ouder ook rekening houden met het bredere sociale leven en de omgeving van het gezin. Een ouder moet beslissingen kunnen nemen met een blik op de toekomst, op de lange termijn.

Daarnaast hebben ouders ook een rol als coach. Als coach motiveert de ouder en leidt de ouder de taalontwikkeling in goede banen. De ouder waarborgt het welbevinden, ondersteunt en past indien nodig de verwachtingen aan. De onderzoekers benadrukken de empowerende rol van hulpverleners ter ondersteuning van ouders. Vaak ligt de focus van ouders voornamelijk op de rol van manager en onvoldoende op de rol van coach. (Tales@home partners (*Sustaining Multilingual families Language-coaching: a parent's mission. Key messages suggestions recommendations.* <https://www.talesathome.eu/en/projects-outputs/stakeholders-text>)

4.5 Praktische toepassing Casus bespreking

De App TALEs@home zou voor het gezin van Yasmina een interessante tool kunnen zijn om samen met verschillende gezinsleden een inzicht te krijgen op de gezinsdynamiek. Het gezamenlijke aspect zou de verschillende perspectieven goed in beeld kunnen brengen. Aangezien een en ander ook visueel in kaart kan worden gebracht zou dat de gesprekken kunnen vergemakkelijken. Ook het bespreken van verschillende thuissituaties, zoals bijvoorbeeld aan tafel tijdens het eten, zou de verschillende posities van de gezinsleden kunnen verduidelijken. Essentieel blijkt het delen van de beleving.

4.6 Besluit

Deze invalshoek werpt een blik op de bestaande hulpverlening voor meertalige gezinnen. Er wordt inhoudelijk ingegaan op de meertalige realiteit van de hulpverlener en zijn eigen wereldbeeld, dat een weerslag heeft op de hulpverlener. Er zijn enkele informatiepunten waar zij te rade kunnen gaan. Daarnaast kan men een gespecialiseerde ondersteuning krijgen bij de Foyer.

Hoofdstuk 5 Veranderingsstrategieën

5.1 Inleiding

Mijn vooropgestelde veranderingsdoel was het ondersteunen van de jonge ouders die een kind krijgen en een complexe taalsituatie met zich meedragen/vormen. Na de verdieping in de voorafgaande hoofdstukken verleg ik enkel het zwaartepunt van de 'jonge ouder' naar de ouder en het gezin als geheel. In plaats van mij te richten op de jonge ouder, wil ik mij in eerste instantie richten op alle ouders en gezinnen. Ik ontwikkel een veranderingsstrategie die ouders sterkt bij hun meertalige ouderschap. Daarbij wil ik inzetten op (1) de bespreekbaarheid, (2) het delen van de ervaring én (3) de persoonlijke wijze waarop ieder taal ervaart. Door te leren spreken over deze ervaring ontstaat er meer verbinding tussen de ouders onderling en tussen ouder(s) en kind(eren). De gezinsleden kunnen door het delen van ervaringen, gevoelens en gedachten reflecteren over de taalbeleving. Dit delen, zorgt voor meer verbinding.

5.2 Bestaande instrumenten:

De Foyer heeft met de internationale samenwerking van TALES@home een interessante en bruikbare App ontwikkeld. Werken met deze App kan een zeer goed inzicht geven bij zowel individuele meertaligen als in gezinsverband. Onder begeleiding van een hulpverlener of een begeleider kan de gezinsdynamiek op een zeer visuele wijze in kaart gebracht worden. De App is zeer toegankelijk en makkelijk in gebruik. Toch wordt TALES@home het best door een hulpverlener of begeleider gebruikt samen met het gezin of individu. Hiervoor is het bovendien nodig dat er een internetverbinding en een computer of tablet ter beschikking is.

5.3 Gesprekskaartjes als veranderingsstrategie

Ik heb gesprekskaartjes ontworpen waarbij mijn doelstelling bereikt wordt en alle invalshoeken terugkomen. Met deze gesprekskaartjes maak ik een laagdrempelig instrument dat gezinnen aanzet tot een gesprek over meertaligheid en dat zo bijdraagt tot communicatie tussen de gezinsleden over hun individuele en persoonlijke taalbeleving. De kaartjes vormen een instrument dat zowel samen met een hulpverlener als in de privésfeer gebruikt kan worden. Er zijn geen externen nodig, er is ook geen internet of ander materiaal nodig. Daarnaast zou bijvoorbeeld een leerkracht in de klas, of een CLB medewerker de kaartjes kunnen gebruiken wanneer zij rond meertaligheid werken.

De gesprekskaartjes zitten in een doosje. Op elk kaartje staat een vraag of een zin, die door de lezer aangevuld dient te worden. Het is de bedoeling dat een gezin of een duo één voor één een kaartje uit het doosje neemt en de zin hardop voorleest. Vervolgens probeert de lezer een persoonlijk antwoord op de vraag te formuleren.

Met deze gesprekskaartjes richt ik me zowel tot volwassenen als tot kinderen. Ik ontwikkel hiervoor twee categorieën. De basis-Gesprekskaartjes voor koppels of gezinnen en de kindergesprekskaartjes. De kinderkaartjes zijn iets ludieker en fantasierijker. Deze kunnen uiteraard ook

door volwassenen beantwoord worden. Maar om te voorkomen dat volwassenen afhaken door de lichtheid van de vragen vind ik het interessant om ze apart te kunnen aanbieden. De verschillende pakketjes kunnen elkaar nu aanvullen of apart gebruikt worden.

De basiskaartjes:

1 1. Als ik moe ben spreek ik het liefst... 	2 Ik maak het beste ruzie in het.... 	3 Ik voel me het meest vrij als ik... spreek.
4 Ik voel me anders behandeld wanneer ik... 	5 Voor iemand iets moeten vertalen vind ik: ...fijn/ leuk/ lastig/ moeilijk/ vreemd/ spannend/ bijzonder/ interessant/ vervelend/ irritant... 	6 Hoe voel je je als je met mensen spreekt in een taal waar zij sterker in zijn?
7 Hoe voel je je als je ...mama/ papa/ oma/ kind...fouten maakt in een taal? 	8 In welke taal droom je? 	9 In welke taal zing je het liefst?
10 In welke taal praat je het liefst over gevoelige dingen? 	11 In welke taal vind je jezelf het grappigst? 	12 In welke taal ben je het vaakst: boos/verdrietig/gefrustreerd?
13 In welke taal spreek je graag aan tafel? 	14 In welke taal begin je een gesprek als je niet weet welke taal iemand spreekt? 	15 In welke taal neem je de meeste beslissingen?

16
In welke taal heb je de meeste fantasie?

17
Op welke taal ben je het meest trots?

18
Spreek je talen die je liever niet zou spreken?

19
Pas jij je graag aan? Of heb je liever dat de ander zich aan jouw taal aanpast?

20
Wie bepaalt welke taal jij spreekt?

21
Welke taal heeft de beste woorden om te troosten?

22
Welke taal klinkt het sprankelendst?

23
Welke taal zou je niet kunnen missen?

24
Welke talen denk je dat je over 10 jaar spreekt?

25
Wat maakt jullie meertalige gezin anders?

De kinder-gesprekskaartjes:

1
Welke taal klinkt het *hardst* / *zachtst*?

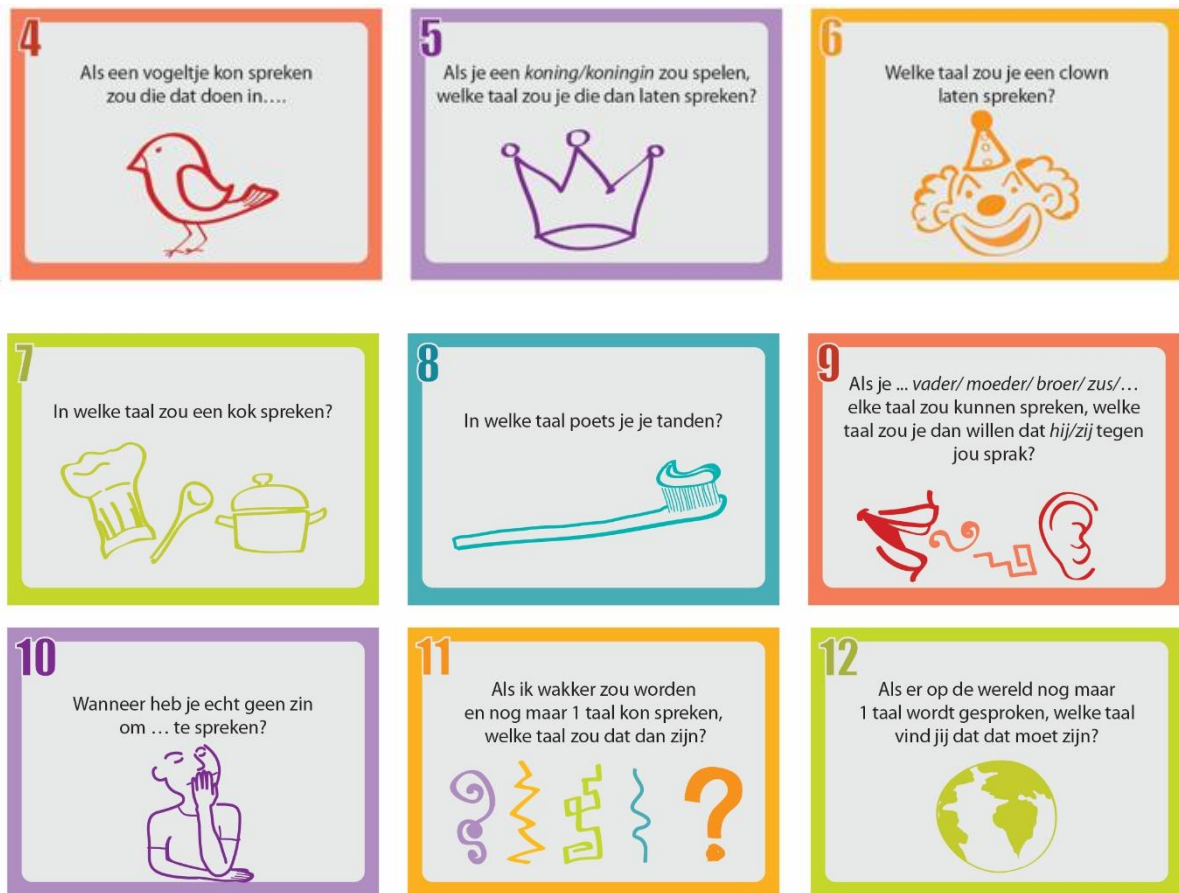

2
Als ik een olifant zou spelen zou ik... spreken.

3
Als een banaan kon praten zou die ... spreken.

5.3.1 De vragen:

De vragen die zijn opgesteld peilen naar onderliggende thema's die van toepassing zijn op de meertalige realiteit. Ze helpen zo een diepgaand of breed gesprek aan te gaan waarin verschillende facetten naar voren komen. De thema's komen voort uit de verschillende invalshoeken die in de voorafgaande hoofdstukken zijn beschreven. Elke vraag behandelt één of meer van de onderstaande thema's:

- Status: Hier wordt gevraagd naar 1) de hiërarchie die tussen de verschillende talen speelt, 2) naar de plek die de taal in de maatschappij of in het denken van het individu krijgt, én naar 3) het belang dat het individu, of het gezin aan verschillende talen geeft.
- Emoties: Hier wordt gevraagd naar de gevoelswereld, de beleving van emoties en de connectie die er is tussen de taal en de emotie over en weer.
- Identiteit: Deze vragen peilen naar de betekenis die de verschillende talen hebben voor de identiteit van het individu of het gezin, zowel de *sense of belonging*, als de culturele identiteit.
- Taalontwikkeling: Deze vragen proberen een inzicht te geven op de sterktes en zwaktes in de taalontwikkeling, de taalvaardigheid. Wat kan het individu, wat zou het individu willen kunnen, en hoe kijkt het individu naar wat anderen kunnen.
- Taalwaardering: Dit thema kijkt naar hoe de taal wordt ervaren. In welke mate is het prettig, belangrijk, of aanwezig.

- Situatie: Deze vragen peilen naar de verschillende momenten in het leven van de meertalige waarop bepaalde talen een rol spelen.

In de onderstaande tabellen staan alle ontwikkelde vragen opgelijst. Er zijn 25 vragen voor de algemene basis-gesprekskaartjes en 12 extra kindervragen die toegevoegd kunnen worden. In de tabel kun je zien dat de verschillende vragen teruggekoppeld worden aan de verschillende thema's uit de inhoudelijke invalshoeken.

	Vragen Basis-kaartjes	Thema
1	Als ik moe ben spreek ik het liefst...	Situatie
2	Ik maak het beste ruzie in het...	Taalontwikkeling/Taalbeleving/Emoties
3	Ik voel me het meest vrij als ik...spreek	Taalontwikkeling/Taalbeleving/Emoties
4	Ik voel me anders behandeld wanneer ik...	Status/Emotie/Situatie/Identiteit
5	Voor iemand iets moeten vertalen vind ik: <i>...fijn/leuk/lastig/moeilijk/vreemd/spannend bijzonder</i>	Taalontwikkeling/Beleving/ Emotie
6	Hoe voel je je als je met mensen spreekt in een taal waar zij sterker in zijn?	Taalbeleving/Status
7	Hoe voel je je als je <i>...mama/papa/oma/kind...fouten</i> maakt in een taal?	Taalontwikkeling/taalbeleving/Status
8	In welke taal droom je?	Taalontwikkeling/Taalbeleving/emoties
9	In welke taal zing je het liefst?	Taalbeleving/Emoties
10	In welke taal praat je het liefst over gevoelige dingen?	Taalbeleving/Emoties/Identiteit
11	In welke taal vind je jezelf het grappigst?	Emoties/Taalwaardering/Taalbeleving/Taalontwikkeling
12	In welke taal ben je het vaakst: <i>boos/verdrietig/gefrustreerd</i>	Emoties/Taalbeleving
13	In welke taal spreek je graag aan tafel?	Situatie
14	In welke taal begin je een gesprek als je niet weet welke taal iemand spreekt?	Situatie/Identiteit/Status
15	In welke taal neem je de meeste beslissingen?	Status /Emoties/Taalwaardering

16	In welke taal heb je de meeste fantasie?	Taalbeleving/Emoties/Identiteit
17	Op welke taal ben je het meest trots?	Status/Taalwaardering/Identiteit
18	Spreek je talen die je liever niet zou spreken?	Taalbeleving/Taalwaardering
19	Pas jij je graag aan? Of heb je liever dat de ander zich aan jou aanpast?	Taalontwikkeling/Emoties/Taalbeleving
20	Wie bepaalt welke taal jij spreekt?	Taalbeleving/Status
21	Welke taal heeft de beste woorden om te troosten?	Taalwaardering/Emoties
22	Welke taal klinkt het sprankelendst?	Taalwaardering
23	Welke taal zou je niet kunnen missen?	Identiteit/ Taalwaardering/Emoties
24	Welke talen denk je dat je over 10 jaar spreekt?	Situatie/Taalbeleving
25	Wat maakt jullie meertalige gezin anders?	Identiteit/Taalbeleving

	Vragen Kinderkaartjes	Thema
1	Welke taal klinkt het hardst/zachtst?	Emoties
2	Als ik een olifant zou spelen zou ik...spreken.	Beleving/Status/Taalwaardering
3	Als een banaan kon praten zou die...spreken.	Taalbeleving/Taalwaardering
4	Als een vogeltje kon spreken zou die dat doen in het...	Beleving/Taalwaardering
5	Als je een koningin/koning zou spelen, welke taal zou je die dan laten spreken?	Status/Identiteit
6	Welke taal zou je een clown laten spreken?	Status/Identiteit
7	In welke taal zou een kok spreken?	Identiteit/Situatie
8	In welke taal poets je je tanden?	Situatie

9	Als je ...vader/moeder/broer/zus/...elke taal zou kunnen spreken, welke taal zou je dan willen dat hij/zij tegen jou sprak?	Taalwaardering/Status/Identiteit
10	Wanneer heb je echt geen zin om...te spreken?	Emoties/Situatie/Taalontwikkeling
11	Als ik wakker zou worden en nog maar 1 taal kon spreken, welke taal zou dat dan zijn?	Status/Identiteit/Taalwaardering
12	Als er op de wereld nog maar 1 taal wordt gesproken, welke taal vind jij dat dat moet zijn?	Identiteit/Taalwaardering/Status

5.3.2 *Wie kan de kaartjes gebruiken?*

Ik richt mij met dit instrument op professionele hulpverleners die in hun werkveld te maken krijgen met meertalige gezinnen en op een verbindende manier zouden willen werken.. Dit zijn bijvoorbeeld gezinsbegeleiders, (familie)therapeuten, huisartsen, maar evengoed leerkrachten of CLB-medewerkers.

Daarnaast zouden deze kaartjes even goed rechtstreeks tot bij de meertalige gezinnen kunnen komen als een eenvoudig geschenkje. De gesprekskaartjes kunnen zowel een werkmiddel als een cadeau zijn.

De kaartjes zijn vertaald en beschikbaar in het Nederlands, Frans, Arabisch, Engels, Spaans, Duits en Chinees (zie bijlagen).

5.4 **Praktische toepassing casus:**

Het was in eerste instantie niet mogelijk om snel weer met Yasmina in contact te komen na de geboorte van Leyla. Uiteindelijk is het gelukt om een afspraak te maken met Yasmina waarbij de ontwikkelde kaartjes met haar konden worden doorgenomen. Bij het weerzien bleek dat Yasmina het gedurende een aantal weken heel zwaar had gehad in de periode na de bevalling. In het ziekenhuis heeft ze verschillende traumatiserende situaties meegemaakt. Ze heeft van het ziekenhuispersoneel een paar keer zeer discriminerende en racistische opmerkingen moeten aanhoren. In haar ervaring was de verzorging voor en na de bevalling van Leyla ook niet zo prettig. Uiteraard heeft de nood van het bespreken van deze ervaring voorrang gekregen op het bespreken van de gesprekskaartjes. We hebben ze samen wel even doorgenomen. Yasmina was positief over de kaartjes. Uit haar antwoorden op de vragen bleek dat het Nederlands duidelijk de overheersende positieve taal is. Toch kregen ook haar andere talen een plek bij het beantwoorden en aanvullen van de vragen.

Yasmina werkt zelf als lerares. Zij komt veel in contact met van huis uit Franstalige kinderen die naar een school gaan waar Nederlands wordt gesproken. Veel van deze kinderen hebben het moeilijk met het Nederlands. Zij zou deze gesprekskaartjes ook interessant vinden om gesprekken te creëren

tussen deze kinderen en hun ouders. Veel ouders zijn volgens Yasmina onvoldoende bewust van de moeilijkheden, die hun kinderen elke dag beleven wanneer zij zich niet goed in het Nederlands kunnen uitdrukken. Zij sturen hun kinderen naar het Nederlandstalig onderwijs, maar staan zelf zeer negatief tegenover de Nederlandse taal. Deze ouders realiseren zich niet voldoende wat hun rol kan zijn ter ondersteuning van de schooltaal.

5.5 Besluit:

Eenvoudige vragen kunnen leiden tot een diepgaand of persoonlijk gesprek. Door de thema's die invloed hebben op de manier waarop er met meertaligheid wordt omgegaan en hoe dit wordt ervaren in de vragen te verwerken, kun je opvallend verschillende facetten van meertaligheid bespreekbaar maken. Ik heb de gesprekskaartjes niet via een professionele organisatie bij verschillende gezinnen kunnen testen. Wel heb ik in mijn eigen omgeving de kaartjes kunnen testen. Hieruit blijkt dat de kaartjes tot zeer uiteenlopende gesprekken leiden. Het zou interessant zijn om deze kaartjes op grotere schaal te laten testen en gebruiken.

Hoofdstuk 6 Algemeen Besluit

In deze Bachelorproef onderzoek ik hoe hulpverleners meertalige gezinnen kunnen ondersteunen en kunnen inspelen op de complexiteit waar meertalige gezinnen mee te maken krijgen. Deze gezinnen zijn niet weg te denken uit de grootstedelijke samenleving. Ook hulpverleners kunnen niet meer om deze realiteit heen, aangezien een ruime meerderheid van de Brusselse kinderen opgroeit in een meertalig gezin. Deze meertalige gezinnen moeten beslissingen nemen over hoe ze als gezin met de verschillende talen willen omgaan.

Deze Bachelorproef vertrekt vanuit de casus van Yasmina. Yasmina groeide, als geboren Brusselaar op in een gezin waar Nederlands, Frans, Berbers en Arabisch werd gesproken. Beide ouders brachten twee talen het gezin binnen. Het talig functioneren van het gezin als geheel had ook een impact op de onderlinge relaties tussen verschillende gezinsleden. Daarnaast hadden ook de taalomgeving, de taalsamenstelling, de taalontwikkeling en de confrontatie met de maatschappelijke normen rond taal een invloed op verbindingen in het gezin. Nu is Yasmina zelf in verwachting van haar eerste kind en zal zij op haar beurt een gezin stichten dat meertalig zal functioneren. Zowel het gezin waarin zij opgroeide als het gezin dat zij nu sticht heeft een complexe taalstructuur en zorgt voor een superdiverse *én-én* identiteit. In de casus van Yasmina blijkt ook dat de verschillende gezinsleden op verschillende manieren functioneren en dat dit een behoorlijke impact kan hebben op de onderlinge relaties. De praktijkgerichte probleemverkenning met de casus van Yasmina raakte veel verschillende facetten van de theorie die naar voren kwamen in de literatuurbespreking in de praktijk.

Het veranderingsvoorstel omvat het ontwikkelen van de bespreekbaarheid van de unieke meertaligheid van het individu en het gezin als geheel. Het doel is dat het gezin verbinding en begrip ontwikkelt voor elkaars taalbeleving en voor hun unieke gezinssysteem. Hiervoor is het nodig dat er wordt gereflecteerd over hoe de talen en het functioneren van het gezin worden beleefd. Wanneer er tussen ouders onderling, tussen ouder en kind, of tussen broers en zussen een groot verschil in beleving en verwachting van de taligheid is, kan dit namelijk leiden tot spanningen, negatieve dynamieken en een verstoorde verbinding.

Gaandeweg werd bij de literatuurstudie duidelijk dat de centrale vragen rond meertaligheid; over de complexiteit en het aantal meertalige gezinssituaties, meer dan relevant zijn. Vanuit een eerste inzicht, over de maatschappelijke veranderingen wat meertaligheid betreft, hebben we gezien hoe deze zich heeft ontwikkeld en kunnen we ook een inschatting maken over de toekomst. Het literatuuronderzoek van de tweede fase toont hoe meertaligheid in onze maatschappij is ingebed. Het geeft een antwoord op de vraag hoe onze maatschappij op het vlak van meertaligheid evolueert. **Meertaligheid is niet meer weg te denken en gevarieerder dan ooit.** In Brussel vormen meertalige gezinnen de meerderheid. Het grootste deel van de Brusselse gezinnen, **het grootste deel van de Brusselse jeugd groeit op in een meertalige gezinscontext.**

Om erachter te komen wat een meertalig gezin eventueel voor ondersteuning kan gebruiken heb ik gekeken naar het functioneren en de dynamiek van meertalige gezinnen én de meertalige ontwikkeling. In een tweede invalshoek hebben we gezien wat er door onderzoekers en organisaties wordt geadviseerd in de ondersteuning van een meertalig gezin. Verschillende bronnen adviseren en benadrukken een **open communicatie** en **waardering** voor de meertalige unieke realiteit van het

gezin. Wat essentieel is om te weten als het gaat over de taalontwikkeling is het feit dat **talen elkaar versterken** en dat alle **talen gelijkwaardig zijn**.

Gaandeweg werd mij steeds meer duidelijk dat er voor het welbevinden een enorm verschil gemaakt kan worden in de beleving van alle facetten van een meertalig gezin. Hierbij kan de communicatie over het meertalige functioneren een verschil maken. Wanneer er ruimte is voor reflectie, voor bezinning en voor het delen van de taalbeleving heeft dit al een positief effect. Deze inzichten resulteerden in de ontwikkeling van gesprekskaartjes die een bijdrage leveren in het op gang brengen van communicatie rond de taalbeleving tussen de verschillende gezinsleden. De vragen nodigen op een onbezonnen wijze uit tot het spreken over de achterliggende thematieken. Om de verschillende meertalige gezinnen hiermee aan de praat te laten komen zijn de gesprekskaartjes in het Frans, Arabisch, Engels, Spaans, Duits en Chinees vertaald (Zie bijlagen).

Het eentalige denken van onze maatschappij is problematisch voor de meertaligen. Het staat haaks op de feiten. De *monolingual mindset* heeft nog steeds een overheersende impact op het denken van zowel de eentalige als de meertalige. De meertaligen moeten zich blijven verhouden tot een eentalige manier van denken over taligheid, tot een norm die de realiteit (in de grootsteden) niet meer weerspiegelt. Dit zorgt voor een hiërarchie tussen verschillende talen, taaldiscriminatie en een onnodige kwetsbaarheid in het vormen van de eigen identiteit voor meertaligen.

Hiermee wil ik niet zeggen dat er geen belang is in het hebben van een gemeenschappelijke taal. Het Nederlands en het Frans zijn de officiële talen van het Brussels Hoofdstedelijke Gewest. Deze talen zijn en blijven belangrijk en essentieel om een sociale cohesie te kunnen vormen en om politiek te kunnen voeren. Het stimuleren van deze talen is belangrijk en elke meertalige zou mijns inziens moeten kunnen participeren in een van deze talen.

De mate waarin meertaligheid voor de Brusselse gezinnen aan de orde van de dag is staat niet in verhouding tot wat er rond meertaligheid in de hulpverlening bestaat en aangeboden wordt. Er is wel wat informatie te vinden rond meertaligheid alsook een specifiek aanbod, maar dit is niet voldoende doorgesijpeld naar de brede hulpverlening.

Het wordt dan ook tijd dat de focus op een inclusief beleid wordt gelegd. Dat er positief wordt gekeken naar de verschillende taalsituaties. Dat elke taal evenwaardig wordt behandeld en op eenzelfde wijze gewaardeerd kan worden. Meertaligheid hoeft geen probleem te zijn of te blijven. Enerzijds zijn er natuurlijk moeilijkheden en is er vaak sprake van een complexiteit die voor specifieke problemen zorgen. Maar anderzijds is er ook kundigheid. Er zijn specialisten en er is informatie die kan helpen om deze moeilijkheden het hoofd te bieden.

Meertaligheid hoeft niet bestreden te worden, maar zou beschouwd kunnen worden als een meerwaarde. Een verrijking van belevingswerelden, van mensen, van de stad. Multi talen, multi beleving; het is geen eenvoudig verhaal, maar wel de realiteit van vandaag. En eentje die verrijken kan.

Hoofdstuk 7 Literatuurlijst:

- Braun, A. & Cline, T. (2014). *Language Strategies for Trilingual Families. Parents perspectives*. Uitgeverij: Multilingual Matters, Bristol, Buffalo, Toronto.
- Chen S.H., Kennedy M. & Qing Zhou (2012). *Parents' Expression and Discussion of Emotion in the Multilingual Family: Does Language Matter?* Perspectives on Psychological Science. Volume 7. 365-383.
- De Smedt, H. (2018). *Het verhaal van Hilde. 35 Jaar samenwerken met meertalige gezinnen*. Welwijs jaargang 29-nummer3-september 2018. Uitgeverij: Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo.
- De Smedt, H.(2018). Workshop bij Foyer, Meertalige gezinnen versterken. Thuisalen -Leren - Welbevinden. 27/09/2018 Brussel.
- Dewaele, M. & Costa, B. (2013). *Multilingual Clients Experience of Psychotherapy*. Language and Psychoanalysis, Volume 2, 31-50.
- Geldof, D. (2013). *Superdiversiteit als onverwerkte realiteit. Een uitdaging voor het sociaal werk*. Pow Alert. Jaargang 39. Nummer 3.
- Geldof, D. (2013). *Superdiversiteit*(druk) Uitgeverij: Acco.
- Hoffman, E., Geldof, D. & Koning M., (2014). *Superdiversiteit op de frontlijn. Diversiteitsbewuste communicatie is een Noodzaak*. Pow Alert. Jaargang 40. Nummer 4.
- Housen,A.,Sole- Mena,A. & Van Parijs, P., (z.d.) Wat is het officiële taalregime in het Brussels Hoofdstedelijke Gewest en omstreken? Geraadpleegd op <http://www.marnixplan.org/Meertalig-Brussel-111?lang=nl>
- Janssens, R. (2013). *Meertaligheid als cement van de stedelijke samenleving: een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 3*. Uitgeverij VUBpress.
- Janssens, R. (2018). *Meertaligheid als opdracht. Een analyse van de Brusselse taalsituatie op basis van taalbarometer 4*. Uitgeverij VUBpress.
- Janssens, R. (2018) *fiche BRIO-taalbarometer 4: De talen van Brussel*. Geraadpleegd van <https://www.docu.vlaamserand.be/node/14763?language=fr>
- Kesteloot, C. (2013). *De Sociaal-ruimtelijke fragmentaties van Brussel en stedelijke 'Governance'*. Uit: Waarheen met Brussel? Uitgeverij: VUBpress. P. 145-181.
- Kindentaal.nl. Geraadpleegd maart 2019.
- Marnixplan.org. Geraadpleegd januari 2019.
- Meertaligheid.be. Geraadpleegd maart 2019.
- Orioni, M. (2017). *Het meertalige kind een eerste kennismaking*. Uitgeverij: Van Gennep, Amsterdam.
- Pulinx,R.(2018).*Hoe overtuigen van leerkrachten over taal en burgerschap een impact hebben op hun relatie met leerlingen*. Welwijs jaargang 29-nummer3-september 2018. Uitgeverij: Drukkerij Van der Poorten, Kessel-Lo.

- Regionaal Integratiecentrum Foyer Brussel vzw. (2014) *'On est là' De eerste generatie Marokkaanse en Turkse migranten in Brussel (1964-1974)*. Uitgeverij Garant.
- Sierens, S. (2012). "Tweetalig onderwijs voor allochtonen: heeft het wel een meerwaarde?" Geraadpleegd van https://www.researchgate.net/figure/Figuur-1-Model-van-de-ijsberg-van-Cummins_fig2_293505554
- Sig-net.be. Geraadpleegd maart 2019
- Softas-Nall, L. , Cardona, B., & Barrit, J. (2015). Challenges and Diversity Issues Working With Multilingual and Bilingual Couples and Families: Implications for Counseling. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, Volume 23, 13-17
- Tales@home partners (*Sustaining Multilingual families Language-coaching: a parent's mission. Key messages suggestions recommendations.*(z.d.) <https://www.talesathome.eu/en/projects-outputs/stakeholders-text>
- talesathome.eu Geraadpleegd maart 2019.
- Vandecandelaere, H. (2012). *In Brussel. Een reis door de wereld.*(druk..) Drukkerij EPO.
- Van der Linden,E.&Kuiken F.(2012). *Het succes van tweetalig opvoeden. Gids voor ouders en opvoeders.* Uitgeverij: Acco, Leuven.
- van der Schaaf, J. (2017). *Meertaligheid in relaties. In de Brusselse hulpverleningscontext.* [Projectonderwijs opdracht] Brussel: Odisee Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen.
- Van Parijs, P. (2013). *Multilingual Brussels.* Uit: *The Brussels Reader. A small world city to become the capital of Europe.* Uitgeverij VUBpress. P.267-289.
- Waarom is Brussel tweetalig als er maar een kleine minderheid Nederlandstaligen woont?", z.d. Geraadpleegd van <https://www.livingintranslation.be/waarom-is-brussel-tweetalig> Geraadpleegd januari 2019.

Hoofdstuk 8 Bijlagen: kaartjes in vertalingen

- Frans
- Engels
- Arabisch (klassiek)
- Duits
- Spaans
- Chinees (traditioneel)

Franse basiskaartjes:

1
Quand je suis fatigué, je préfère parler ...

2
Je gère mieux un conflit en...

3
Je me sens plus libre quand je parle en...

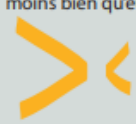
4
Je me sens traité différemment quand je...

5
Quand je dois traduire quelque chose pour quelqu'un je trouve ça...
bien/amusant/compliqué/difficile/étrange/spécial/intéressant/ennuyeux/...

6
Que ressens-tu quand tu discutes avec des gens dans une langue que tu parles moins bien qu'eux?

7
Comment te sens-tu quand ton papa/ ta maman/ grandmère/ enfant... fait des erreurs de langage?

8
Dans quelle langue rêves-tu?

9
Dans quelle langue préfères-tu chanter?

10
Dans quelle langue préfères-tu parler de sujets sensibles?

11
Dans quelle langue tu te trouves le plus marrant?

12
Dans quelle langue ressens-tu le plus souvent de la colère/ de la tristesse/ de la frustration?

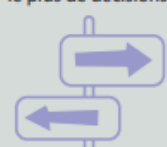
13
Dans quelle langue aimes-tu parler à table?

14
Dans quelle langue t'adresses-tu à une personne dont tu ne connais pas la langue?

15
Dans quelle langue prends-tu le plus de décisions?

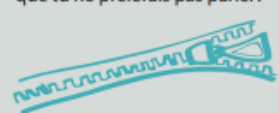
16
Dans quelle langue as-tu le plus de fantaisie?

17
De quelle langue es-tu le plus fier?

18
Parles-tu des langues que tu ne préférerais pas parler?

19
T'adaptes-tu facilement
ou préfères-tu
que l'autre s'adapte à ta langue?

20
Qui décide de la langue que tu parles?

21
Quelle langue a les meilleurs mots
pour reconforter?

22
Quelle langue te semble
la plus pétillante?

23
À côté de quelle langue
tu ne voudrais pas passer?

24
Quelle langues te vois-tu
parler dans 10 ans?

25
Quelle est la singularité
de votre famille multilingue?

Franses kinderkaartjes:

1

Quelle langue est pour toi la plus *sévère/douce*?

2

Si tu devais jouer un éléphant, tu parlerais en...

3

Si une banane pouvait parler, elle parlerait en...

4

Si un oiseau pouvait parler, il parlerait en ...

5

Si tu étais *un roi/une reine*, quelle langue parlerais-tu?

6

Si tu pouvait décider de la langue d'un clown, dans quelle langue parlerait-il?

7

Si tu pouvait décider de la langue d'un cuisinier, dans quelle langue parlerait-il?

8

Dans quelle langue te brosse-tu les dents?

9

Si ton...*père/mère/frère/sœur*/ pouvait parler toutes les langues, quelle langue voudrais-tu qu'il/elle te parle?

10

Quand n'a-tu vraiment pas envie de parler en...?

11

Si en te réveillant, il ne te restait plus qu'une seule langue, ce serait laquelle?

12

S'il ne restait plus qu'une seule langue au monde, laquelle voudrais-tu que ce soit?

Engelse basiskaartjes:

1
When I am tired, I prefer to speak...

2
I argue the best in...

3
I feel most free when I speak in ...

4
I feel treated differently when...

5
I find translating something for someone...
fine/fun/tricky/difficult/strange/ exciting/special/interesting/ annoying/...

6
How do you feel when you speak to people in a language in which they are stronger/perform better?

7
How do you feel when your...
mum/dad/grandma/child... makes mistakes in a language?

8
In which language do you dream?

9
In which language do you prefer to sing?

10
In which language do you prefer to talk about sensitive/delicate things?

11
In which language do you find yourself the funniest?

12
In which language are you most often angry/sad/frustrated?

13
In which language do you like to speak at the table?

14
In which language do you start a conversation if you don't know which language someone is speaking?

15
In which language do you make most decisions?

16
In which language do you have the most fantasy?

17
Which language are you most proud of?

18
Do you speak languages that you would rather not speak?

19
Do you like to adapt?
Or would you prefer the other person
to adapt to your language?

20
Who determines
which language you speak?

21
Which language has
the best words to comfort?

22
Which language sounds sparkling?

23
Which language could you not lose?

24
Which languages do you think
you will speak in 10 years?

25
What makes your
multilingual family different?

Engelse kinderkaartjes:

1 Which language sounds the loudest / softest?

2 If I played an elephant I would speak....

3 If a banana could talk, it would speak ...

4 If a bird could speak it would do it in...

5 If you were to play a king / queen, what language would you speak?

6 What language would a clown speak?

7 In which language would a cook speak?

8 In which language do you brush your teeth?

9 If your ...
father / mother / brother / sister / ... could speak any language, which language would you like *him/her* to speak to you?

10 When do you really not feel like speaking ...?

11 If I woke up and I could only speak one language, what language would that be?

12 If only one language is spoken in the world, which language do you think it should be?

Arabische basiskaartjes:

<p>1 إذا كنت احس بالتعب، أفضل التحدث بأية لغة؟</p> 	<p>2 أفضل التناقش بأية لغة؟</p> 	<p>3 بأية لغة احس بحرية اكثر عندما اتحدث؟</p>
<p>4 احس بالتميز و المعاملة المختلفة عندما...؟</p> 	<p>5 عندما احتاج ان أترجم لشخص اخر احس ب...؟</p> 	<p>6 كيف إحساسك/ إحساسكي عندما نتحدث مع شخص يمارس اللغة بشكل أفضل منك ؟</p>
<p>7 كيف يكون شعورك عندما يخطيء / تخطيء والدتك/ والدك/ طفلك، أو جدتك مثلا باللغة؟</p> 	<p>8 في أي لغة تحلم/ تحلمي؟</p> 	<p>9 في أي لغة تغني؟</p>
<p>10 في أي لغة تفضل التحدث عن أمور حساسه؟</p> 	<p>11 -في اية لغة تحس / تحسي نفسك مضحك/مضحكه اكثر؟</p> 	<p>12 عندما تغضب/ تغضبي، اية لغة تستعمل/ تستعملين؟</p>
<p>13 في اية لغة تفضل/تفضلي التحدث عندما تجلس/تجلسي حول مائدة الطعام؟</p> 	<p>14 اية لغة تستعمل عندما لا تكون متأكدًا من لغة الشخص الآخر؟</p> 	<p>15 في اية لغة تنفذ اكثرية الخيارات؟</p>
<p>16 في اية لغة عندك/ عندكي خيال اكثر؟</p> 	<p>17 أنت / أنتي فخورة بأية لغة؟</p> 	<p>18 هل تحس / تحسي انك مجبر / مجبره على تكلم لغة تفضل ان لا تتحدث بها؟</p>

19

هل تمنع ان تأقلم نفسك للتحدث بلغة شخص
اخر ، أو تفضل ان يتأقلم الشخص الآخر؟

20

من يقرر اللغة التي تتحدث بها؟

21

أية لغة فيها كلمات أفضل
لمساعدة و أراحت شخص حزين؟

22

أية لغة اجمل؟

23

أية لغة لا تستطيع ان تتغنى منها؟

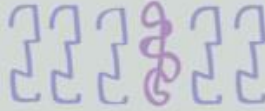
24

أية لغات سوف تتحدث
بعد مدة عشرة سنوات؟

25

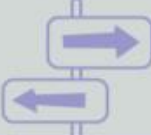

ماذا يميز عائلتك المتعددة اللغات؟

Arabische kinderkaartjes:

<p>1</p> <p>أية لغة صوتها اقصى؟</p> 	<p>2</p> <p>إذا كنت امثل انني فيل أتكلم أية لغة؟</p> 	<p>3</p> <p>إذا كان الموز يستطيع ان يتكلم، بأية لغة يتكلم؟</p>
<p>4</p> <p>إذا كانت العصافير تستطيع ان تتكلم، أية لغة تتكلم؟</p> 	<p>5</p> <p>إذا كنت ملك/ ملكة، أتكلم بأية لغة؟</p> 	<p>6</p> <p>أية لغة يتكلم المهرج؟</p>
<p>7</p> <p>أية لغة يتكلم الطباخ؟</p> 	<p>8</p> <p>بأية لغة تفرش أسنانك؟</p> 	<p>9</p> <p>إذا كان ممكن لوادلك أو لوالدتك ان تتكلم كل اللغات، أي لغة تتمنى ان يتكلم/ تتكلم؟</p>
<p>10</p> <p>في أية أوقات لا تريد ان تتكلم اللغة...؟</p> 	<p>11</p> <p>إذا استيقظت يوما و كنت اصتطيع تكلم لغة و احدة فقط، ستكون أية لغة؟</p> 	<p>12</p> <p>إذا كانت هناك لغة و احدة فقط في العالم، أية لغة تفضل ان تكون هذه اللغة؟</p>

Duitse basiskaartjes:

<p>1</p> <p>Wenn ich müde bin, spreche ich am liebsten...</p> 	<p>2</p> <p>Ich streite mich am besten in...</p> 	<p>3</p> <p>Ich fühle mich am freiesten, wenn ich ... spreche.</p>
<p>4</p> <p>Ich fühle mich anders behandelt, wenn ich...</p> 	<p>5</p> <p>Für andere übersetzen finde ich: ...schön/ angenehm/ schwierig/ unangenehm/ komisch /Spannend/ was Besonderes/ interessant/ nervig/ ärgerlich...</p> 	<p>6</p> <p>Wie fühlst du dich, wenn du mit Leuten in einer Sprache sprichst, in der sie besser sind?</p>
<p>7</p> <p>Wie fühlst du dich, wenn ...deine Mama/ dein Papa/ deine Oma/ dein Kind... Fehler macht in einer Sprache?</p> 	<p>8</p> <p>In welcher Sprache träumst du?</p> 	<p>9</p> <p>In welcher Sprache singst du am liebsten?</p>
<p>10</p> <p>In welcher Sprache sprichst du am liebsten über heikle Themas?</p> 	<p>11</p> <p>In welcher Sprache findest du dich selber am lustigsten?</p> 	<p>12</p> <p>In welcher Sprache bist du am öftesten: böse, traurig, frustriert</p>
<p>13</p> <p>In welcher Sprache sprichst du gerne bei der Mahlzeit?</p> 	<p>14</p> <p>In welcher Sprache sprichst du jemanden an, wenn du nicht weisst, welche Sprache die Person spricht?</p> 	<p>15</p> <p>In welcher Sprache triffst du die meisten Entscheidungen?</p>
<p>16</p> <p>In welcher Sprache hast du die meiste Fantasie?</p> 	<p>17</p> <p>Auf welche Sprache bist du am meisten stolz?</p> 	<p>18</p> <p>Sprichst du Sprachen, die du lieber nicht sprechen würdest?</p>

19
Passt du dich gerne an? Oder willst du lieber, dass andere sich an deine Sprache anpassen?

20
Wer bestimmt, welche Sprache du sprichst?

21
Welche Sprache hat die besten Worte, um zu trösten?

22
Welche Sprache klingt am leuchtendsten/prickelndsten?

23
Auf welche Sprache möchtest du nicht verzichten?

24
Welche Sprache wirst du in 10 Jahren wohl sprechen?

25
Was macht eure mehrsprachige Familie anders?

Duitse Kinderkaartjes:

<p>1 Welche Sprache klingt am härtesten/sanftesten?</p> 	<p>2 Wenn ich einen Elefanten spielen würde, würde ich ... sprechen.</p> 	<p>3 Wenn eine Banane sprechen könnte, würde die ... sprechen.</p>
<p>4 Wenn ein Vögelchen sprechen könnte, würde es ... sprechen.</p> 	<p>5 Wenn du einen König/Königin spielen würdest, welche Sprache würdest du ihn/sie dann sprechen lassen?</p> 	<p>6 Welche Sprache würdest du einen Clown sprechen lassen?</p>
<p>7 In welcher Sprache würde ein Koch sprechen?</p> 	<p>8 In welcher Sprache putzt du dir deine Zähne?</p> 	<p>9 Wenn ... dein Vater/ deine Mutter/ dein Bruder/ deine Schwester ... jede Sprache sprechen könnte, welche Sprache sollen sie dann mit dir sprechen?</p>
<p>10 Wann hast du echt keine Lust, um ... zu sprechen?</p> 	<p>11 Wenn ich aufwachen würde und nur noch eine Sprache sprechen könnte, welche wäre das dann?</p> 	<p>12 Wenn auf der Welt nur noch eine Sprache gesprochen werden würde, welche Sprache sollte das deiner Meinung nach sein?</p>

Spaanse basiskaartjes:

1

Cuando estoy cansado,
prefiero hablar en...

2

Puedo discutir mejor si hablo en ...

3

Me siento más libre cuando hablo en...

4

Me siento tratado
de manera diferente cuando ...

5

Si tengo que traducir para alguien,
lo encuentro: ... *bien / divertido /
complicado / difícil / extraño
/emocionante / especial / interesante /
incómodo / molesto ...*

6

¿Cómo te sientes cuando hablas
con personas en un idioma en el que
son más fuertes?

7

¿Cómo te sientes cuando ...
mamá / papá / abuela / hijo ...
comete errores en un idioma?

8

¿En qué idioma sueñas?

9

¿En qué idioma prefieres cantar?

10

¿En qué idioma prefieres hablar
de temas sensibles?

11

¿En qué idioma piensas que
eres más divertido?

12

¿En qué idioma estás más a menudo:
enojado / triste / frustrado?

13

¿En qué idioma te gusta hablar a la mesa?

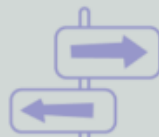
14

¿En qué idioma inicias una conversación
si no sabes en qué idioma habla
la otra persona?

15

¿En qué idioma tomas más decisiones?

16

¿En qué idioma tienes más fantasía?

17

¿De qué idioma estás más orgulloso?

18

¿Hablas idiomas que preferirías no hablar?

19
¿Te gusta adaptarte?
¿O prefieres que la otra persona
se adapte a tu idioma?

20
¿Quién determina qué idioma hablas?

21
¿Qué idioma tiene las mejores palabras
para consolar?

22
¿Qué idioma suena chispeante?

23
¿De qué idioma no podrías deshacerte?

24
¿Qué idiomas crees que vas a
hablar en 10 años?

25
¿Qué hace diferente
a tu familia multilingüe?

Spaanse kinderkaartjes:

1
¿Qué idioma suena más fuerte / suave?

2
Si tuviera que jugar a ser un elefante, hablaría en ...

3
Si un plátano pudiera hablar, sería en ...

4
Si un pájaro pudiera hablar, lo haría en ...

5
Si jugaras a ser un rey / reina, ¿qué idioma hablaría?

6
¿En qué idioma hablaría un payaso?

7
¿En qué idioma hablaría un cocinero?

8
¿En qué idioma te cepillas los dientes?

9
Si tu ...
padre / madre / hermano / hermana / ...
pudiera hablar cualquier idioma,
¿en qué idioma te gustaría que te hable?

10
¿Cuándo realmente no tienes ganas de hablar ...?

11
Si me despertara y solo pudiera hablar un idioma, ¿cuál sería ese idioma?

12
Si solo se hablara un idioma en el mundo, ¿qué idioma crees que debería ser?

Chinese basiskaartjes:

1
當我累時, 我寧願說...

2
我用... 爭辯最好

3
當我用... 說話時感覺最自由

4
什麼時候我感到有不同的待遇

5
當我須要為某人翻譯時, 我覺得...
很好/有趣/棘手/困難/奇怪/
令人興奮/特別/有趣/煩/ ...

6
當你與語言能力表現較你好的人
交談時, 你感覺如何?

7
當你/媽媽/爸爸/奶奶/孩
子犯語言錯誤時你感覺怎麼樣?

8
你做夢時說哪種語言?

9
你喜歡用哪種語言唱歌?

10
你喜歡用哪種語言談論敏感的事情?

11
哪種語言讓你發現自己最有趣?

12
哪種語言讓你覺得最
生氣/悲傷/沮喪?

13
你喜歡用哪種語言在桌上講話?

14
你會以哪種語言向你面
前的陌生人交流?

15
你做決定時, 最常使用哪種語言?

16
哪種語言能夠滿足你的幻想?

17
你最自豪的語言是哪種?

18
你有你不想說的語言嗎?

19 你喜歡適應嗎？
或者你希望其他人適應您的語言？

20 誰決定你說哪種語言？

21 哪種語言有最好的安慰說話？

22 哪種語言聽起來閃閃發光？

23 你不會錯過哪種語言？

24 你認為10年後會說哪種語言？

25 是什麼讓您的多語種家庭與眾不同？

Chinese kinderkaartjes:

1
哪種語言最響亮/最柔和？

2
如果我將扮演一隻大象, 我會說...

3
如果我將扮演一隻香蕉, 我會說...

4
如果一隻鳥可以說話它會說...

5
如果你要扮演國王/王后, 你會說什麼語言？

6
你會用哪種語言讓小丑說話？

7
廚師用哪種語言說話？

8
你用哪種語言刷牙？

9
如果你的...父親/母親/兄弟/姐妹/ ...
可以說任何語言,
你希望他/她與你說哪種語言？

10
你什麼時候真的不想說話？

11
如果我醒來並且我只會說一種語言,
那會是什麼語言？

12
如果世界上只說一種語言,
你認為它應該是哪種語言？

